GLAGOLJICA

Plominski natpis, crkva sv. Jurja »starog« u Plominu, 11. stoljeće, glagoljski natpis u dva retka, sekundarno uklesan na rustičnom kasnoantičkom kamenom reljefu s prikazom Silvana

Sveučilišna knjižnica
Sveučilišta u Rijeci

Posebni prilog Novog lista u povodu 50. obljetnice stalne kulturno-povijesne izložbe Glagoljica u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka i Europske godine kulturne baštine

Akademik Branko Fučić, tekst iz Novoga lista od 4. siječnja 1969. godine

Tko je prije znao za...?

Ono što je pred vašim očima sada na izložbi prihvaćeni i fiksirani dokument i što za prvi dojam oka, štoviše pridonosi i dekorativnoj vrijednosti ovog prostora kao enterijera: evo, vam tamo na primjer ona kustodija iz Vrha, evo vam tamo Humski triptih meštra Antona – za mene su stvari velikog i neponovljivog uzbuđenja. One spadaju među moje najljepše trenutke u životu

Neposrednо nakon otvorenja – to je uvijek jedan čudan čas kad još u ušima zvone posljednji udarci čekića, a publika već ulazi – uvijek je bilo i uvijek će biti tako, još su u svijesti posljednje promjene prvobitnih koncepcija – promjene koje diktira nutarnja logika postave, koje nameće izložba kao cjelina, kao cjeloviti organizam, još su pod prstima, pod okom i u duši one razumljive nervne napetosti ... Pa kako da se u ovaj tren saberem i sažeto odgovorim na ono što vas publicistički može interesirati.

Za mene lično, intimno, neposredno iza ovog svečanog trenutka bude se stare i dugotrajne uspomene na sve tamo od 1945. Ova izložba ima, u stvari, tako duge pripreme. To su bili i moji i Vandini (dr. Vanda Ekl, o.r.) i Danilovi (dr. Danilo Klen, o.r.) susreti s materijom na terenu, naši obilasci još u vrijeme kad smo službovali u nekadanjem Jadranskom institutu, to su bila otkrića – otkrića tada puna još mladog uzbuđenja – najstarijih spomenika glagoljske kulture i prvo uloženje u obradbe tog materijala.

Tko je prije rata znao za Grdoseški ulomak, za Humski grafit, za Plominski natpis, za otkopane hrvatskovorske ulomke, za smisao teksta Valunske ploče, za izvornu funkciju Baščanske ploče kao predmeta i za postojanje druge Baščanske ploče i tko je znao za sestru baščanskih ploča u Senju, za one ulomke koje je otkrio u Nehaju naš kolega profesor Glavičić? Pa oni brojni zapisi na otkrivenim istarskim freskama, koji spominju župane i podžupe i "ostale dobre muže" i u srednjovjekovnim seoskim vijećima, plovane, žakne i dijake, i feudalne kapetane i domaće male istarske feudalce kojima ime – točno onakvo ime kako ih je sam narod zvao ne doznajemo iz latinskih diploma niti kronika nego iz tih glagoljaških zapisa."Gospodin Jurij Pazar" tako se zove 1461. godine feudalac u Pazu, tako ga narod zove i potpuno je istinit njegov feudalni atribut "pazar" kako ga navodi i stari "Istarski razvod".

Ono što je pred vašim očima sada na izložbi prihvaćeni i fiksirani dokument i što za prvi dojam oka, štoviše pridonosi i dekorativnoj vrijednosti ovog prostora kao enterijera: evo, vam tamo na primjer ona kustodija iz Vrha, evo vam tamo Humski triptih meštra Antona – za mene su stvari velikog i neponovljivog uzbuđenja. One spadaju među moje najljepše trenutke u životu.

Prijatelji mi prigovaraju da postupam neracionalno, da gubim vrijeme na ono što, u stvari, ne bi bio moj posao. Na primjer, na odlijevanje kamenih spomenika. Ali, kako mogu prepustiti drugome ono za što sam emotivno vezan i k tomu prepustiti jedan posao koje me od ranog djetinjstva prati ako hobi i koji mi je u šturim danima institutskih neimaština služio kao nužna dokumentacija za studij i koji se sada (govorim pomalo i sujetno) pojavljuje na ovoj izložbi kao njen kreativni prinos.

Zašto baš izložba o glagoljici? Ne želim ponavljati opravdanje koje je jasno i koje je na otvorenju bilo potcrtano u riječima akademika Novaka. U mom poslu ova izložba se uklapa u jedan dugoročniji program rada i službe. Pripreman za slijedeću godinu Zbornik glagoljskih natpisa Jugoslavije, a kao Akademijin službenik angažiran sam u pripremnim radovima za Međunarodni simpozij o glagoljici koji će imati sjedo i u Rijeci i kome će ova izložba biti decentnim okvirom.

Ali, nakon otvorenja u mnoštvu posjetilaca izgubio mi se Igor Emili. Njegova je ova izložba kao spektakl, kao oblikovani prostor, kao ugođaj – a to sve vas zanosi u ovom času, kao funkcionalnost, kao jedan strogi i viši red, red misaoni i estetski, red u stvari jedne više svijesti i jedne više kulture, jedna stilska koherentnost do krajnjih konsekvenca. I tu su susreti i suradnje koje teku iz mladih dana, iz koegzistencije pod istim krovom, u začađenoj i prašnoj tvorničkoj Ulici braće Šupak broj 5. U susretu s Emilijem prošle godine staro je društvo iz te Ulice ostvarilo u zajednici s novim prijateljima četiri izložbe: o riječkom Starom gradu, o statutima urbarima i notarima, o Lipi, o glagoljici. Za Emilija arhitekta i kreatora to je veliki raspon raznorodnih materijala. Divim mu se. Nikad nije ostao akscesorni scenograf, uvijek je ulazio u bit materije, bio je kreator u najpoštenijem i najvišem značenju riječi.

Bit ću neugodan i star i u krajnjoj liniji kurtoazan netaktičan ako kažem da ova izložba predstavlja dvadeset godina najprisnijeg zajedničkog rada s Vandom Ekl (za Novu godinu ovu visoku brojku ona mi mora oprostiti). Ali to je, ipak, činjenica.

Otvorenje: moj izvanredni doživljaj bili su studenti, bila je mladost ovog grada koja je zdušno glagoljala, bile su dimenzije njihovih glasova u prostoru kada je mrtvo slovo s požutjelih pergamena i uvelih papira dobilo živu ljudsku boju, toplinu krvi, prisnost ljudsku i zavičajnu, miris rodnog moga kraja i dijalekta materinjeg. Neću ništa da vam govorim o fanfari sopila koje ne slušam uhom nego dišem punim plućima, jer na kraju krajeva na otvorenju nisam bio ništa drugo nego pravi stari glagoljski Bodul.

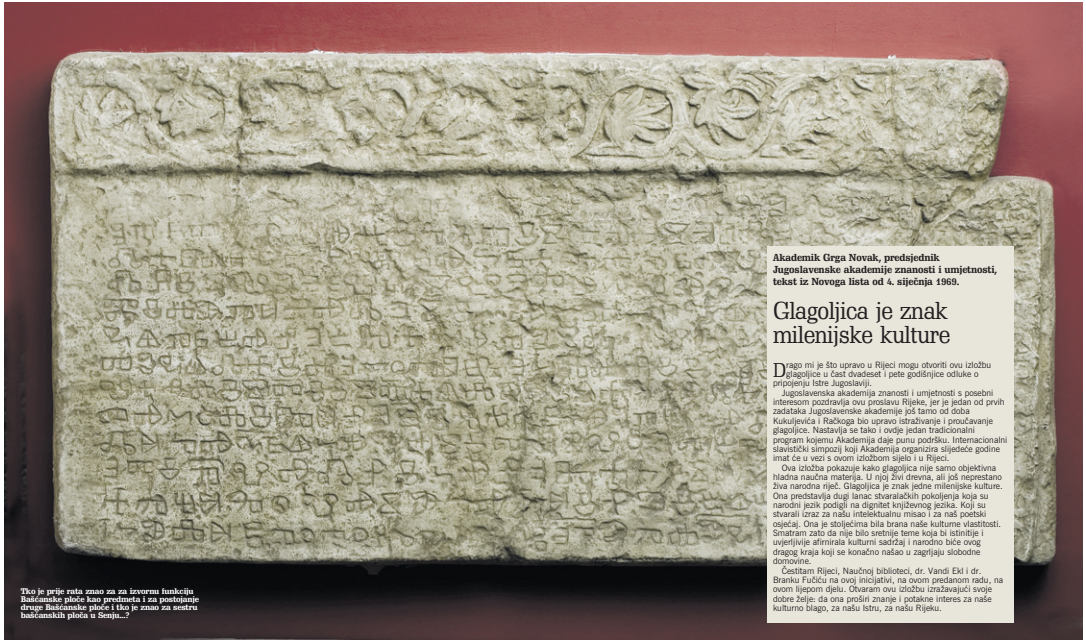

Tko je prije rata znao za za izvornu funkciju Baščanske ploče kao predmeta i za postojanje druge Baščanske ploče i tko je znao za sestru baščanskih ploča u Senju...?

Akademik Grga Novak, predsjednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, tekst iz Novoga lista od 4. siječnja 1969.

Glagoljica je znak milenijske kulture

Drago mi je što upravo u Rijeci mogu otvoriti ovu izložbu glagoljice u čast dvadeset i pete godišnjice odluke o pripojenju Istre Jugoslaviji.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti s posebni interesom pozdravlja ovu proslavu Rijeke, jer je jedan od prvih zadataka Jugoslavenske akademije još tamo od doba Kukuljevića i Račkoga bio upravo istraživanje i proučavanje glagoljice. Nastavlja se tako i ovdje jedan tradicionalni program kojemu Akademija daje punu podršku. Internacionalni slavistički simpozij koji Akademija organizira slijedeće godine imat će u vezi s ovom izložbom sjelo i u Rijeci.

Ova izložba pokazuje kako glagoljica nije samo objektivna hladna naučna materija. U njoj živi drevna, ali još neprestano živa narodna riječ. Glagoljica je znak jedne milenijske kulture. Ona predstavlja dugi lanac stvaralačkih pokoljenja koja su narodni jezik podigli na dignitet književnog jezika. Koji su stvarali izraz za našu intelektualnu misao i za naš poetski osjećaj. Ona je stoljećima bila brana naše kulturne vlastitosti. Smatram zato da nije bilo sretnije teme koja bi istinitije i uvjerljivije afirmirala kulturni sadržaj i narodno biće ovog dragog kraja koji se konačno našao u zagrljaju slobodne domovine.

Čestitam Rijeci, Naučnoj biblioteci, dr. Vandi Ekl i dr. Branku Fučiću na ovoj inicijativi, na ovom predanom radu, na ovom lijepom djelu. Otvaram ovu izložbu izražavajući svoje dobre želje: da ona proširi znanje i potakne interes za naše kulturno blago, za našu Istru, za našu Rijeku.

O dvadeset i petoj godišnjici odluke o priključenju Istre Jugoslaviji
Naučna biblioteka u Rijeci
u suradnji s akademijinim riječkim Kabinetom za povijest umjetnosti i kulture
Hrvatskog primorja i Istre
priređuje izložbu na temu

GLAGOLJICA

zahvalna na pomoći
Fondu za unapređenje kulturnih djelatnosti SRH
Fondu za kulturu Skupštine općine Rijeka
te na sudjelovanju
Narodnoj in univerzitetnoj knjižnici u Ljubljani
Župnom arhivu u Vrbniku
Arhivu Hrvatske u Zagrebu
Župnom arhivu u Puntu
Arhivu franjevaca na Trsatu
Arheološkom muzeju u Puli
Narodnom muzeju u Zadru
Božo Barbaliću

Organizator: **Naučna biblioteka, Rijeka**

Temat i obrada:
dr Vanda Ekl
dr Branko Fučić

Postava:
inž. arh. Igor Emili

Stručna suradnja
i konsultacije: **Staroslavenski institut u Zagrebu,**
Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu
Josip Bratulić, prof.
Vera Hofman, arhivist
Sime Jurić, prof.
Zlatko Keglević, prof.
Oskar Kisić, prof.
Nikola Marulić, prof.
dr Anica Nazor

Tajnik izložbe: **Vikica Staničić**

Tehnička suradnja

Fotografija: **Nino Vranić**
Jozo Vranić
Vinko Malinarić

Odljevi: **dr Branko Fučić**
Gabrijel Medved

Kopije fresaka: **Eugen Kokot, akad. slikar**

Kolaž panoa: **dr Branko Fučić**

Iz impresuma kataloga Glagoljice iz 1968. godine

Prof. dr. sc. Snježana Prijić Samaržija,
rektorica
Riječkoga
sveučilišta

Što je tradicija?

Trebamo disciplinirano kultivirati svoj senzibilitet za uvažavanje stvarnih, iskrenih i poštenih intelektulanih napora koji tvore istinsku tradiciju, a oni su uvijek usmjereni prema univerzalnom dobru

Obljetnice, posebice one zlatne, sjajne su prigode u kojima treba s neskrivenim ponosom i patosom zahvaliti zaslužnim osobama i institucijama. Koristim zato čast koja mi je ukazana ovim uvodnikom kako bih, u ime Sveučilišta i svih njezinih članica i članova, zahvalila autorima izložbe - akademiku Branku Fučiću, Vandi Ekl i Igoru Emiliju, Sveučilišnoj knjižnici Rijeka i njezinim djelatnicima na naporima koje ulažu da očuvaju gradu i promiču značaj izložbe *Glagoljica*, kao i kolegama koji će nas na sve prisjetiti u predavanjima na samoj svečanosti obilježavanja jubileja.

Istodobno, obljetnice su i prigode da ponovo propitamo tradicije koje podrazumijevamo. Glasoviti suvremeni pisac David Foster Wallace održao je prije trinaest godina jedan od najboljih govora studentima pod neobičnim nazivom *To je voda*, uz dopunu *Neke misli isporučene u značajnoj prigodi o življenju suosjećajnog života*. Govor je započeo pričom o dvije mlade ribe koje zajedno plivajući susretnu stariju ribu koja im kimne i odzdravi pitanjem »Kakva je voda?«. Nastavivši plivati, nakon nekog vremena mlade ribe se pogledaju i zapitaju »Što je voda?«. Ova uvodna didaktična priča, ali i cijelo Wallaceovo obraćanje sadrži poruku koju često podrazumijevamo stvari na koje bismo trebali biti stalno usredotočeni. Wallace poručuje da jedina važna sloboda u životu svakog pojedinca uključuje razvijanje svjesnosti i discipline istinske pažnje prema drugim ljudima, pa i žrtvovanje za njih. Ne žrtvovanje u nekom monumentalnom i povijesnom smislu, već svaki dan, na svaki obični svakodnevni način. Stalna svjesnost o važnosti onog stvarno stvarnog i svakodnevnog, a ne onog što nam se nameće kao važno, ali nije. Pismo glagoljica i glagoljski spomenici ključna su točka hrvatske pismenosti, nacionalnog identiteta i tradicije. Nerijetko se posvećenost tradiciji i očuvanju nacionalnog identiteta – pa i u formi jezika i pisma - vezuje uz ideološka i svjetonazorska pitanja, političke prijepore između ljevičih i desnih, liberala i konzervativaca ili uz navodno patriotske obveze žrtvovanja za dobro koje je više od svakog pojedinca i svake pojedinačne vrijednosti. Pogrešno je poštovanje tradicije vezivati uz ideološku poziciju jer se radi o univerzalnoj sustinskoj intelektulanoj obvezi poznavanja i razumijevanja velikih iskoraka u povijesti, kako bismo bolje razumijeli sadašnjost. Intelektualna odgovornost, intelektulana skromnost i ponizmost traži od nas prepoznavanje i poštovanje povijesti i tradicije jezika i pisma kao iznimnog napora iznimnih ljudi da se svijet obogati i učini boljim mjestom za druge ljude. Sve ostalo je zlouporaba, jeftina promocija i dnevno politička volja za moći. Trebamo disciplinirano sustinskog se prava vrijednost – to je voda.

Beram, iz crkve sv. Marije na Škriilinah

kultivirati svoj senzibilitet za uvažavanje stvarnih, iskrenih i poštenih intelektulanih napora koji tvore istinsku tradiciju, a oni su uvijek usmjereni prema univerzalnom dobru. Takvi istinski napori nikada nisu samo za neke već za svakog pojedinog čovjeka i njegovu univerzalnu slobodu. Nastavno na mudre Wallacove poruke, i *Glagoljica* je podsjetnik da ostanemo osjetljivi i svjesni onog stvarnog i sustinskog – suosjećanja i brige da naš doprinos bude, u konačnici, na dobrobit svakodnevnog običnog života sviju. To je tradicija.

Senka Tomljanović,
ravnateljica
Sveučilišne
knjižnice
Rijeka

Kulturno srce Sveučilišta

Obljetnica izložbe *Glagoljica* obilježava se u sklopu 45. obljetnice Sveučilišta u Rijeci i 385. obljetnice visokog obrazovanja u Rijeci

Obljetnice postojanja i neprekidnog trajanja određenih djela prilika su da zastanemo i upitamo se što je omogućilo njihovo trajanje u današnjem vremenu, za koje se većina slaže da se radi o vremenu obilježenom promjenama. Odgovor koji se nameće jest da je ono što traje u vremenu nešto što su različite generacije ocijenile vrijednime da traje, budući da je postalo dio njihovog zajedničkog identiteta. Rekli bismo, radi se o „velikim djelima". Pedeset godina njenog trajanja izložbu *Glagoljica* stoga s pravom svrstava u velika djela, a njezine autore u velike ljude.

Spoj triju nadahnutih profesionalaca

Izložba, otvorena 30. prosinca 1968. godine, rezultat je zajedničkog poduhvata troje takvih ljudi, koji su u to vrijeme bili u naponu svojeg profesionalnog života: Igor Emili te je godine dovršio više puta nagrađivani projekt hotelskog kompleksa Uvale Scott temeljen na graditeljskoj baštini Mediterana, Branko Fučić doktorirao je samo tri godine prije na temu srednjovjekovnog zidnog slikarstva Istre, a Vanda Ekl, tada već dvije godine direktorica Naučne biblioteke, doktorirala je pet godina ranije na temu gotičke plastike u Istri. Kreativni spoj triju nadahnutih profesionalaca, uz angažman niza državnih i stručnih institucija, vjerskih zajednica i pojedinaca, rezultirao je pregledom glagoljske pisane baštine, smještene u dvorani Knjižnice uređenoj tako da dočarava prostorni i umjetnički ambijent Hrvatskog primorja i Istre, u kojem je glagoljica bila dio svih aspekata života kroz tisuću godina, od devetog do devetnaestog stoljeća.

Planirana kao velika, ali ipak samo prigodna izložba kojom će se obilježiti dvadeset i pet godina od pripojenja Istre matici domovini, *Glagoljica* je vrlo brzo prerasla svoju prvobitnu namjenu. Njezina informativnost, temeljena na ozbiljnom znanstvenom radu i lišenosti ideologizacije, čemu je zasigurno doprinijela demokratizacija našeg društva šezdesetih godina, a nadasve vizualna atraktivnost koja je privukla široku publiku, razlozi su odluke da *Glagoljica* postane trajna izložba u sklopu Naučne biblioteke Rijeka. Tako, od ukupno sedamdeset godina koliko Sveučilišna knjižnica Rijeka postoji u današnjem obliku, izložba *Glagoljica* pedeset godina predstavlja okosnicu njezina djelovanja u kulturnom životu grada i regije, promovirajući tradiciju pismenosti i učenosti hrvatskog naroda na ovom području.

Riječku glagoljsku tiskaru je od 1530. do 1531. godine vodio biskup, pisac i prevoditelj Šimun Kožičić Benja

Tijekom pedeset godina njenog postojanja, izložbu redovito, uz stručno vodstvo djelatnika Knjižnice, posjećuju učenici riječkih osnovnih i srednjih škola, studenti fakulteta i građani. Izložba je također mjesto posjeta gostiju koji dolaze u Rijeku u okviru različitih delegacija, ekskurzija, turističkih grupa, ali i individualno. Na ovaj način izložbu godišnje posjeti između 1.300 i 1.500 osoba, a još oko 1.000 godišnje se susreće s izložbom prisustvujući različitim kulturnim i obrazovnim događanjima, koje u prostoru *Glagolice* organizira Knjižnica ili druge institucije kojima Knjižnica ustupa ovaj prostor.

Suradnja s istraživačima glagoljice

Iako od svojeg otvorenja do danas izložba nije doživjela bitne promjene u svojem postavu i sadržaju, novi posjetitelji još uvijek govore o svojoj impresioniranosti onime što su ovdje vidjeli.

Knjižnica redovito obnavlja i održava izloženi prostor i izloške u okviru sredstava kojima raspolaže, a od 2017. godine ima stalno zaposlenu voditeljicu Službe odnosa s javnošću koja u okviru svojeg radnog mjesta obavlja i sve poslove vezane uz izložbu *Glagoljica* i povezane aktivnosti na istraživanju i promicanju glagoljske kulturne baštine. Posebna pozornost se pritom posvećuje suradnji s istraživačima glagoljice i svima drugima kojima je bilo koji aspekt glagoljice predmet osobnog ili profesionalnog interesa. U sklopu takve suradnje, u proteklom je vremenu pripremljena i izložbi drugih događanja vezanih za glagoljicu.

50. obljetnica izložbe *Glagoljica* ujedno je 70. obljetnica osnivanja Sveučilišne knjižnice u današnjem obliku i 391. obljetnica osnivanja knjižnice Isusovačkog kolegija u Rijeci, čije su knjige danas osnovica fonda Knjižnice. Obljetnica izložbe *Glagoljica* obilježava se u sklopu 45. obljetnice Sveučilišta u Rijeci i 385. obljetnice visokog obrazovanja u Rijeci. Kao što je na dan početka visokog obrazovanja u Rijeci pred 385 godina već postojala njegova knjižnica, tako je i Sveučilište na dan svojeg osnivanja pred 45 godina već koristilo uhodanu poslijeratnu Naučnu biblioteku s izložbom *Glagoljica* u sastavu. Danas Sveučilište u Rijeci želi biti moderno, svjetski zangirano sveučilište, a knjižnica je „srce" modernog sveučilišta, jednako centar znanstvenih informacija i izvora za učenje, kao i njegov kulturni centar, putem kojega ostvaruje svoju komunikaciju sa zajednicom. Ako je izložba *Glagoljica* „srce" kulturne djelatnosti današnje Sveučilišne knjižnice Rijeka, onda je zasigurno i kulturno „srce" Sveučilišta.

Glagoljica

Dr. sc. Tatijana Petrić, glavna ravnateljica Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu

Hrvatska glagoljica: od »crne meštrije« do digitalnih izdanja

Glagoljica je prepoznata kao čvrsta poveznica između hrvatskih regija, kao pismo koje je zadobilo nov život u umjetnosti i u kulturnim industrijama postavši ključnom subkulture i popularne kulture i koji je na najboljem putu da učini svoje u brendiranju i u turističkoj promociji Hrvatske

Na izmaku godine koja je odlukom Vijeća EU i Europskog parlamenta proglašena Europskom godinom kulturne baštine brojne su hrvatske ustanove svoje programe posvetile glagoljici. Hrvatska glagoljska baština na osobit je način predstavljena i europskoj javnosti međunarodnim simpozijem i izložbom *Bogu na svom jeziku: rimska liturgija na hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku i na glagoljici*, koju su organizirali i u Rimu predstavili Staroslavenski institut u Zagrebu i Veleposlanstvo RH pri Svetoj Stolici. Nacionalna i sveučilišna knjižnica (NSK) u Zagrebu pridružila se obilježavanju Europske godine kulturne baštine izložbom *Hrvatska glagoljica*, koja je 6. studenoga svečano otvorena pod pokroviteljstvom predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar Kitarović, Vlade RH, Hrvatskog sabora i Grada Zagreba. Sveučilišna knjižnica Split pridružuje se ovim nastojanjima objektničkim obilježavanjem svoje stalne izložbe *Glagoljica*, koja je otvorena 1968. godine.

Rimski sponem na glagoljicu

O glagoljici se pisalo još davne 1968., kad je u Rijeci otvorena stalna izložba. Deset godina kasnije, 1978. održana je izložba *Zagreb riznica glagoljice*, kojom se uz ostalo želeći skrenuti pozornost na sintagmu staknutu u naslovu. U desetljećima koja su usljedila glagoljica je također bila u središtu znanstvenih i stručnih interesa tako da o svojevrsnom objektnicom glagoljice možemo smatrati i godinu 1988., kad je, prigodno, objavljen prvi tiskani *Vinodolskog zakona*, zatim godinu 2008., kad je objavljen katalog hrvatskih protestantskih knjiga koje se čuvaju u NSK u Zagrebu. O glagoljici se intenzivno govori i piše i ove, 2018. godine, što nije nimalo slučajno jer su to objetničke godine u kojima se obilježava spomen na dogadaj iz 868. Te je godine papa Hadrijan II u jednoj od najstarijih crkava, u papinskoj bazilici Sv. Marije Velike primio braću Ćirila i Metoda, koji su na glavni oltar položili glagoljske liturgijske knjige, čime su one službeno postale dijelom Katoličke crkve. U spomen na ovaj događaj je 868. u Rimu je u Bazilici, 17. studenog 2018. otkrivena spomenploča na hrvatskom i na talijanskom jeziku, pisana glagoljicom i latinicom. Treba spomenuti da je u Bazilici Sv. Marije Velike pokopan sveti Jeronim, crkveni naučitelj i zaštitnik glagoljaštva te da je upravo u toj crkvi blaženi Alojzije Stepinac služio svoju misu.

Godina u kojoj obilježavamo nabrojene objektnice može nas potaknuti na promišljanje o kulturnoj baštini koja je nedjeljivi dio hrvatskog nacionalnog identiteta i koju smo dužni ne samo čuvati i sponimjati prigodno već joj uvijek iznova interpretirati i kao trajnu vrijednost prenositi narašćajima koji dolaze. Usudimo se kazati da imamo ritjeku prigodu u ovoj 2018. godini svrnuti pogled ponovno i na glagolici kakvu danas poznajemo pisati i govoriti iz vizure koja nas sili u nisu mogli. Glagoljica je prepoznata kao čvrsta poveznica između hrvatskih regija, kao pismo koje je zadobilo nov život u umjetnosti i kulturnim industrijama postavši dijelom subkulture i popularne kulture i koji je na najboljem putu da učini svoje u brendiranju i u turističkoj promociji Hrvatske.

Portal Glagoljica.hr

Danas je glagoljska jezična baština uvelike dostupnu zahvaljujući uz ostalo i modernoj tehnologiji te objavljivanju rukopisa i knjiga u digitalnom izdanju. Svjesna da je glagoljska baština neraskidivo vezana uz njezino sveklo djelovanje, NSK u Zagrebu nastoji biti jednom od promicatelja glagoljice. Pokazuje to i njezina uloga čuvarice najvrjednije kulturne baštine koja se čuva u NSK u Zagrebu. O glagoljici se intenzivno govori i piše i ove, 2018. godine, što nije nimalo slučajno jer su to objetničke godine u kojima se obilježava spomen na dogadaj iz 868. Te je godine papa Hadrijan II u jednoj od najstarijih crkava, u papinskoj bazilici Sv. Marije Velike primio braću Ćirila i Metoda, koji su na glavni oltar položili glagoljske liturgijske knjige. Čime su one službeno postale dijelom Katoličke crkve. U spomen na ovaj događaj je 868. u Rimu je u Bazilici, 17. studenog 2018. otkrivena spomenploča na hrvatskom i na talijanskom jeziku, pisana glagoljicom i latinicom. Treba spomenuti da je u Bazilici Sv. Marije Velike pokopan sveti Jeronim, crkveni naučitelj i zaštitnik glagoljaštva te da je upravo u toj crkvi blaženi Alojzije Stepinac služio svoju misu.

Godina u kojoj obilježavamo nabrojene objektnice može nas potaknuti na promišljanje o kulturnoj baštini koja je nedjeljivi dio hrvatskog nacionalnog identiteta i koju smo dužni ne samo čuvati i sponimjati prigodno već joj uvijek iznova interpretirati i kao trajnu vrijednost prenositi narašćajima koji dolaze. Usudimo se kazati da imamo ritjeku prigodu u ovoj 2018. godini svrnuti pogled ponovno i na glagolici kakvu danas poznajemo pisati i govoriti iz vizure koja nas sili u nisu mogli. Glagoljica je prepoznata kao čvrsta poveznica između hrvatskih regija, kao pismo koje je zadobilo nov život u umjetnosti i kulturnim industrijama postavši dijelom subkulture i popularne kulture i koji je na najboljem putu da učini svoje u brendiranju i u turističkoj promociji Hrvatske.

Portal Glagolica.hr

Danas je glagoljska jezična baština uvelike dostupnu zahvaljujući uz ostalo i modernoj tehnologiji te objavljivanju rukopisa i knjiga u digitalnom izdanju. Svjesna da je glagoljska baština neraskidivo vezana uz njezino sveklo djelovanje, NSK u Zagrebu nastoji biti jednom od promicatelja glagoljice. Pokazuje to i njezina uloga čuvarice najvrjednije kulturne baštine koja se čuva u rukopisi i knjige, ali i njezina spremnost da ide korak s vremenom i tehnologijama i da ih prihvati nastojeći time trajno ispunjavati svoju temeljnu zadaću i svoje temeljno poslanje: pridobiti što više korisnika koji poseže ne samo za analognom gradom već koji i iz udobnosti svojih naslonjača imaju pristup najvrjednijem dijelu nacionalne baštine.

Prvotisak misala iz 1483. godine

Glagoljica je dio NSK u Zagrebu jer se njezin dan obilježava 22. veljače, kad je završen *Misal po zakonu rimskoga dvora*, prva inkunabula na hrvatskom jeziku. Namjeravajući na jednome mjestu okupiti bogatu i raznolikom građu na glagolici (kameni spomenici, rukopisi i tiskane knjige), Odsjeku za građu, glazbena građa), NSK u Zagrebu uspostavlja je portal Glagolica.hr. Uz to što u svojim riznicama pohranjuje čuva kodekse, rukopise i tiskane knjige na glagolici, NSK u Zagrebu trajno skrbi i o gradi koja se danas čuva u mnogim inozemnim arhivima i knjižnicama. Suradnjom s inozemnim knjižnicama NSK uspjela je pribaviti doputšenje da na spomenutom portalu u digitalnom obliku objavi vrijedne glagoljske kodekse. Osim toga, na portalu su objavljeni kodeksi, rukopisi i knjige na glagolici koji se čuvaju u NSK u Zagrebu, tako digitalne reprodukcije ne mogu zamijeniti ljepotu i jedinstvenost izvornika, ipak su u velikoj mjeri njihova dostojna/dobra zamjena, pogotovo u edukaciji i u nastavnom procesu. Na portalu su dostupni stručni i znanstveni radovi hrvatskih i inozemnih filologa i slavista koji su pročavali i još uvijek proučavaju glagoljicu. Preporučuje i sljedeće projekta i portala Hrvatska glagoljica, koji spremno su ustupili autorska prava za objavljivanje više od 300 radova na portalu.

Digitalizirane primjerke rukopisa i knjiga koji su dostupni na portalu NSK objavila je samostalno – digitalizirajući gradu iz svojega fonda i suradujući s inozemnim knjižnicama. Suradnja s inozemnim knjižnicama bila je vrlo dragocjena ako znamo da su glagoljski kodeksi rasuta bačina za kojom treba tragati po Europi i po svijetu. Moderna tehnologija se ovdje pokazala vrlo korisnom jer u vrijeme kad su podatci o knjižničnim fondovima dostupni u „mreži svih mreža" nije teško doći do grade prijeko potrebne istraživačima i proučavateljima. Osim toga, da digitalni oz reprodukcija može doći strpljivim pregovorima i uvjeravanjem, a knjižnicama je skrb o nacionalnoj baštini naša je trajna zadaća i obveza. Na portalu su objavljeni vrijedni glagoljski kodeksi koji se čuvaju u inozemstvu: *Kločev glagoljaš, Lobkovicev psaltir, Frančićev psaltir, Oxfordski glagoljski zbornik, Beramski misal, Prvi beramski brevijar, Drugi beramski brevijar, Ljubljanski homiljar, Berlinski misal i Hrvatski glagoljski molitvenik*. Neki su od tih glagoljskih kodeksa objavljeni u kritičkom izdanju, a neki su do danas neproučeni – kao primjerice *Hrvatski glagoljski molitvenik* koji se čuva u Nacionalnoj knjižnici sv. Cirila i Metoda u Sofiji.

Zbirka rukopisa i starih knjiga NSK-a

Rukopisi na glagolici koji su pohranjeni u Zbirci rukopisa i starih knjiga NSK e u Zagrebu također su objavljeni u digitalnom obliku. Rukopisni kodeksi s prijesjnima natrjatih hrvatskih pravnih spomenika potječu iz 16. st. iako su izvorni tekstovi nastali i ranije. *Vinodolski zakon* nastao je 1288., *Vrbnički statut* mlađi je čitavo jedno stoljeće – knjiga statuturnih ordhedbi zapisana je 1388., a Istarski razvod, pravni dokument o razgraničavanju sredinjovječnih granica između feudalnih gospodara i seoskih općina, nastajao je u razdoblju 1275. – 1375. Objavljena su i dva glagoljska brevijara: *Mavrov brevijar* iz 1460., nazvan prema prepisivaču koji je spomenuti i incipitu i glagoljski brevijar iz 15. st. koji je sačuvan djelomično. Sadrzaj ovog brevijara započinje danom sv. Saturnina, a završava misnim obrascima na dan sv. Marije Snježne. Glagoljski kodeks s koritzmenim propovijedima i s Tumačenjem Kristove muke, koje se čita na Veliki petak, potječe iz 15. st. Naziva se *Greblovim kvarezitmalom*, prema Šimunu Greblu, koji se spominje u kodeksu na listu 158v. Zbornik srednjovjekovne proze neliturgijskog sadržaja iz 1468. koji je nazvan prema krčkom kanoniku Antunu Petrisu (1787. – 1868.), u čijoj je ostavštini i pronaden, također je objavljen na portalu posvećenom glagolici. U fragmentima je sačuvan i cjelovit glagoljski oberednik iz 15. st., koji se odnosi na obred posljednjeg pomazanja. Kodeks je pisan na pergameni. Na jednoj signaturi objedinjene su sačuvane četvrtine ispravne pisane glagoljicom i bosanicom/bosančicom. Ispravse su ostavljanje od 1446. do 1864. – nekе u Omišlju, a neke u Splitu.

Glagoljske inkunabule

U fondu NSK u Zagrebu pohranjene su 62 jedinice rukopisne i 35 jedinica tiskane građe na glagoljici. Rukopisi na glagoljici (izvorni rukopisi i prijepisi) koji se čuvaju u Zbirci rukopisa i starih knjiga pisani su u razdoblju od 14. do 20. st. Glagoljske knjige tiskale su se punih pet stoljeća, počevši od 15. pa sve do 20. st. Tiskanje grade na glagoljici započelo je u 15. st. tiskan je izvan hrvatskih granica u Venecij, a potom i u Senju, gdje su otisnute glagoljske inkunabule. U 16. st. najmnija je rad glagoljske tiskare u Senju, potom počinje djelovati rijetka tiskara Šimuna Kožičića Benje te protestantska tiskara u Urachu. Nakon neuspješna pokušaja Franje Glavičića da u 17. st. glagoljaša slova prenese u Rijeku i da tamo tiska glagoljske knjige tiskare Kongregacija za širenje vjere preuzima na sebe tiskanje glagoljskih knjiga. Puna dva stoljeća glagoljske će se knjige tiskati u Rimu, sve do 1909. godine. Ukupno je u njoj je tiskano 19 glagoljskih knjiga. U tom razdoblju glagoljica se izdanja za tisak prirediali franjevac i glagoljaš dinsi Rafael Levaković (1597. – 1649.), rimski profesor Ivan Pašrić (1636. – 1708.), zadarski nadbiskup Matej Karaman (1700. – 1771.), rapski biskup Petar Cocinić Gažigina (1740. – 1823.) i jezikoslovac Dragutin Antun Parčić (1832. – 1902.). Knjiga 19. st. biskup Antun Mahnić (1850. – 1920.) pokreće na Krku tiskaru openrijenju glagoljskim slovima, koja je nazvana *Kurykta*, prema starom imenu otoka Krka. U toj tiskari je od 1903. do 1915. objavljeno sam svezaka vrijednog izdanja *Analecta sacrae scripturae ex antiquioribus codicibus glagoliticis*, koje obuhvaća starozavetne knjige.

Nakon prestanka djelovanja krčke tiskare u 20. i u 21. st. usljedil će brojni hvalevrijedni pothvati objavljivanja pretiskaa i faksimilnih pretiskaa glagoljskih rukopisa i knjiga. Sustavnom digitalizacijom rukopisne grade i projektom Digitalizacija hrvatske rukopisne grade u inozemnim ustanovama koji se provodi uz potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske, NSK u Zagrebu nabavila je digitalne preslike vrijednih glagoljskih kodeksa. Broj glagoljskih rukopisa koji će se nabavljati zacijelo će se povećavati u budućnosti, što zahvaljujemo mogućnosti tehnologij, ali i spremnosti inozemnih knjižnica i zbirki da suradnju s NSK u Zagrebu u izgradnji i održavanju portala posvećenog hrvatskoj glagolici.

Mr. sc. Orietta Lubiana, Sveučilišna knjižnica Rijeka

Glagoljica je postojala tamo, gdje su i Hrvati

Zamisao o izložbi glagoljice rodila se u Akademijinom institutu u Rijeci u ranim pedesetim godinama prošloga stoljeća, kada je trebalo znanstvenim i terenskim istraživanjima argumentirati da netom priključeni anektirani dijelovi Hrvatske - Istra, Rijeka, Zadar i otoci - pripadaju matici zemlji

Obilježavajući 50. godišnjicu izložbe Glagoljica, koja je otvorena 30. prosinca 1968. godine u Sveučilišnoj knjižnici u Rijeci, prisjećamo se riječi dr. Branka Fučića iz predgovora Vodiča po izložbi, izdanog 1968. godine: *Glagoljica je i nas proživala život liturgije, pravu, društvenih ustanova, lijepe književnosti, znanosti i život svakidašnji. Ponogućila je kulturu naše čakavskog književnog jezika, izraz naših kulturnih sadržaja i očuvanje naše samosvijesti. Postala je i sastavni dio duge stoljeća nacionalnom pismom Hrvata.*

Zamisao o izložbi glagoljice rodila se u Akademijinom institutu u Rijeci u ranim pedesetim godinama prošloga stoljeća, kada je trebalo znanstvenim i terenskim istraživanjima argumentirati da netom priključeni anektirani dijelovi Hrvatske - Istra, Rijeka, Zadar i otoci - pripadaju matici zemlji. Postojanje glagoljice u ovim krajevima najjači je dokaz tome, je - kako je navedeno u *Memorandumu oblasne naredne skupštine za Istru* koji je predan Međusavezničkoj komisiji za razgraničenje između Jugoslavije i Italije - glagoljica je postojala tamo gdje su i Hrvati.

Svjedočanstva o stanovništvu Istre

Zasluga dr. Branka Fučića za te je podatke nesumnjiva, a isti su bili predstavljeni 1946. godine na izložbi *Svjedočanstva o slavenstvu Istre*. Izložbu je priredio prigodom posjeta Međusavezničke komisije Oblasni narodno-oslobodilački odbor za Istru, a bila je postavljena u zgradi Biskupskog sjemeništa u Puzinu.

Glagoljski misal s notama

Izložbu i popratni katalog uredio je Božo Milanović, istaknuti istarski svećenik, a Branko Fučić je sudjelovao u postavljanju izložbe i pisanju kataloga, koji je tiskan 1946. u Rijeci.

U danima završetka Drugoga svjetskog rata Branko Fučić, već profesor povijesti umjetnosti s diplomom Filozofskoga fakulteta, nalaze se na Sveučilištu u Zagrebu, Zajedno s braćom Mladenom i Dragom odlučuje pobjeći preko napustiti Zagreb i otputovati u Istru. Razlog takve odluke prije svega je bio domoljubni: Istra se nakon dvadeset i pet godina pod talijanskom okupacijom vraća matici Hrvatskoj. U tom su ozračju mnogi mladi ljudi odlučili doseliti u Istru i pomoći u njenom priključenju matici zemlji i nacionalnom budenju. Kada su 1945. oslobođeni istarski krajevi, Branko Fučić i njegova braća javili su se, poput stotina intelektualaca, za rad u Istri.

Dana 17. lipnja 1945., u razrušenoj Rijeci, prenočio je u hotelu Adrija, danas zgradi u Splitskoj ulici 2. Tu je upoznao odvjetnika dr. Hrvoja Mezulića, čija je cijela obitelj još 1914. godine pobjegla iz Pule pred fašizmom i skonila se u Zagreb. Sada se dr. Mezulić vraćao u Istru kao Savezne komisije za istraživanje ratnih zločina u Jugoslaviji.

Branko Fučić doznao je još te noći da predstoje dani međunarodne borbe za sjedinjenje Istre matici zemlji Hrvatskoj, da je Istra tijekom tih proteklih dvadeset i pet godina pod Italijom bila odnarođena, kad su uništavana sva kulturna dobra; već od 1918. godine zatvarane su hrvatske čitaonice i škole, a od 1923. godine zabranjen je hrvatski jezik u školama te uporaba starošavenskoga jezika u crkvama.

Glagoljicu, to nacionalno hrvatsko pismo, krunski dokaz slavenstva na ovim prostorima, nije se smjelo ni sponimjati.

Došao si kao naručen...

Dr. Hrvoje Mezulić rekao je: *Mi to moramo dokazati međunarodnoj zajednici kako bi nam Istra konačno i pravno pripala te dodao da naimjerava napisati i knjigu o fašističkim zločinima.*

Najvjerojatnije se to ulnjne ljetne noći u Rijeci Branko Fučić odlučio izložbe o glagolici, koja je otvorena u Sveučilišnoj knjižnici u Rijeci, tada sadašnjem Sveučilišnom knjižnici u Rijeci, tada glagoljskih natpisa i grafita polovicu je otkrio sam, a obradio je glagoljske natpise od 11. do kraja 18. stoljeća.

Sussex s dr. Mezulićem promijenio je životni put. Branka Fučića koji mu je, uz ostalo, rekao:

(...) podi sa mnom u Istru i Labin (...) tamo ćeš nam trebati, nemamo nikjednog povjesničara umjetnosti. Došao si kao naručen... Istra je puna povijesnih spomenika, to ti je terra incognita. (...) Zapamti, za tebe mladoga povjesničara to je rudnik, ne istaskoga crnoga ugljena, nego rudnik povijesti. Podi sa mnom.

Nakon dolaska u Labin, Branko Fučić odmah je morao krenuti u istraživanje glagoljskih spomenika i starošavenskih dokumenata po crkvama, župama i kućama *kako bi se u tome kulturnome blagu pronašli tragovi hrvatskoga identiteta, potpuno ostanjlena u protekla gotovo tri desetljeća*. Sve što bude našao, predočit će se međunarodnim misijama kao krunski dokaz prigodom razgovora o konačnom prisjedinjenju Istre domovini.

Trebao istražiti, inventarizirati i sačitiiti te spomenike, rečeno mu je.

Akademik Branko Fučić u potpunosti je izvršio taj davno dani mu domoljubni i stručni zadatak, taj *misionarski put u gnijezdo hrvatske glagoljice*, bavesti se njime čitav svoj radni vijek. Tijekom 1945. i početkom 1946. pronašao je brojne glagoljske natpise, freske i grafite pisane glagoljicom, kojima se mogło dokazati da je Istra slavenska zemlja.

Rezultate svojih dugogodišnjih istraživanja objavio je u mnogim znanstvenim člancima i publikacijama, objedinivši ih u svom najznačajnijem djelu - *Glagoljski natpisi Istre*, koji je izašao 2021. kao filologiju i Razred za likovne umjetnosti, 1982.). Od tisuću glagoljskih natpisa i grafita pokrivenih u Istri, Branko Fučić je sačuvao 300 u svojoj knjižnici u Rijeci, tada Naučnoj biblioteci. 30. prosinca 1968. godine

Kako čitati Branka Fučića?

Prof. dr. sc. Marina Vicelja-Matijašić, Filozofski fakultet Rijeka

Fučić polako blijedi u životima mlađe generacije stručnjaka i studenata, koji sve manje čitaju i sve manje imaju vremena pristupati umjetnosti na „starinski" način. Stoga je vrijedno svako nastojanje kojim se podsjeća na Fučićevu iznimnu energiju, intelektualnu pronicavost i senzibilitet što su ga vodili kao neumornog pješaka po krajolicima Istre i Kvarnera u traženju odgovora na brojna pitanja života i prošlosti tih krajeva

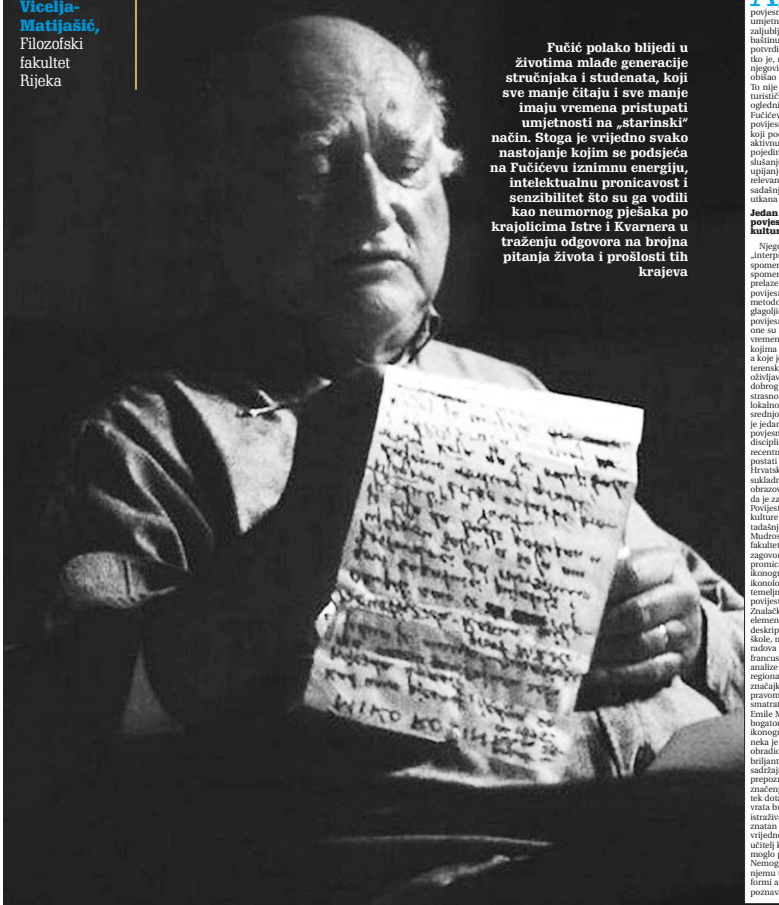

Akademik Branko Fučić inspiracija je generacijama povjesničara umjetnosti i svim zaljubljenicima u baštinu, što će potvrditi baš svatko tko je, na primjer, njegovim *Apsyrtidesom* obišao Cres i Lošinj. To nije tek običan turistički vodič, to je ogledni primjerak Fučićeva shvaćanja povijesnog prostora koji podrazumijeva aktivnu ulogu pojedinca u gledanju, slušanju, dodirivanju, upijanju svakog relevantnog elementa sadašnjosti u kojem je utkana povijest.

Jedan od prvih povjesničara kulture

Njegove „interpretacije" spomenika i spomeničkih cjelina prelaze granice povijesno-umjetničke metodologije, glagoljičke filologije ili povijesnih činjenica; one su rekonstrukcija vremena i prostora kojima se Fučić kretao, a koje je u svojim terenskim obilascima oživljavao živošću dobrog poznavatelja i strasnog istraživača lokalnog srednjovjekovlja. Fučić je jedan od prvih povjesničara kulture, discipline koja će tek u recentnije vrijeme postati relevantna u Hrvatskoj, a što je bilo sukladno formalnom obrazovanju s obzirom da je završio studij Povijesti umjetnosti i kulture na Filozofskom, tadašnjem Mudroslovnom fakultetu 1944. Veliki je zagovornik i promicatelj ikonografije i ikonologije kao temeljnih metoda povijesti umjetnosti. Značajni koristi elemente ikonografske deskripcije germanske škole, no već od ranih radova priklanja se francuskom sustavu analize u isticanju regionalnih i lokalnih značajki, te ga s pravom možemo smatrati hrvatskim Emile Mâleom. U bogatom opusu ikonografskih studija, neka je djela temeljito obradio, često zaista brilijantno otkrivajući sadržajne vrijednosti i prepoznavajući skrivena značenja, no neka je tek dotakao i otvorio vrata budućim istraživanjima. On je i znatan popularizator vrijednosti baštine i učitelj kakvog se samo mogło poželjeti. Nemoguće je pisati o njemu u impersonalnoj formi ako ste ga poznavali. Stoga su osobna nota i sjećanja koja nosimo iz druženja i kontakata s njime neizostavni dio svakog pristupa njegovoj ostavštini. Nažalost, Fučić polako blijedi u životima mlađe generacije stručnjaka i studenata, koji sve manje čitaju i sve manje imaju vremena pristupati umjetnosti na „starinski" način. Stoga je vrijedno svako nastojanje kojim se podsjeća na Fučićevu iznimnu energiju, intelektualnu pronicavost i senzibilitet što su ga vodili kao neumornog pješaka po krajolicima Istre i Kvarnera u traženju odgovora na brojna pitanja života i prošlosti tih krajeva.

Tri istraživačke cjeline

U cjelokupnoj bibliografiji Branka Fučića pobrojene su 372 jedinice objavljene u vremenskom rasponu od sedamdeset godina, od čega je 250 znanstvenih radova, koji gotovo podjednako pripadaju povijesti umjetnosti i slavistici, iako je njegov interes bio interdisciplinaran, pa se dotiče i arheologije, etnologije, povijesti, teologije, književnosti i drugih polja i grana. U svom je radnom vijeku bio usmjeren na tri istraživačke cjeline - Istru, kvarnerske otoke i riječko područje – koje se formiraju dolaskom na radno mjesto u novoosnovani Konzervatorski zavod za Istru i Hrvatsko primorje u Rijeci 1946., odnosno u Historijski institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti od 1949. zadužen za prostor sjevernog Jadrana.

Njegovi rani radovi, koji predstavljaju izvještaje o putovima po otocima i Istri, a koje je objavljivao u Ljetopisu JAZU od 1946. predstavljaju polazište u radu na srednjovjekovnoj baštini svakog istraživača i danas. To su vrijedne zabilješke i opisi spomenika od kojih će mnogi postati sadržajem manjih monografija ili velikih sinteza, od kojih treba istaknuti *Istarske freske* objavljene 1963. i *Glagoljske natpise iz* 1982. U *Glagoljskim* je *natpisima* Fučić objavio i opisao preko tisuću glagoljskih natpisa i grafita, među kojima je više od polovice otkrio sam tijekom iscrpnog četrdesetogodišnjeg istraživanja na terenu. Svaki je natpis transliteriran i transkribiran, odnosno ponuđen je sadržaj teksta, a posebno su zanimljive rekonstrukcije oštećenih zapisa, kojima je pokušao dokučiti sadržaj i poruku. Fučića je osim teksta zanimalo i tko piše i zašto i gdje to čini te na koji način ovaj izniman korpus doprinosi poznavanju života i povijesti kraja kojem pripada. Pritom je veliki doprinos dao poznavanju glagoljskog pisma, zanimljivosti slova, skraćenicama, ligaturama, paleografskim različitostima te njegovim razvojnim fazama i njegovima kroz povijesne periode. Glagoljica se na ovim prostorima mijenjala od oble prema uglatoj formi, od jednostavnije ka dinamičnijem i ritmičnijem načinu pisanja što se prepoznaje u promjenama oblika pojedinih slova. Glagoljicu prepoznaje ne samo kao liturgijsko, crkveno pismo već i kao pismo administracije koje koriste pisari, notari, bratovštine i kaptoli u sastavljanju ugovora, isprava, oporuka i drugog. Time je Fučić otvorio potpuno novi put u istraživanju tog dijela kulturne baštine proširivši obzore i davši snažan zamah u promatranju glagoljice kao važnog segmenta života srednjovjekovlja i ranog novog vijeka ovih krajeva. Knjiga o istarskim freskama do danas je jedini sintezni prikaz ostataka majstorske i umjetničke produkcije koji možemo smatrati svjetski relevantnom. Fučić je popisao, opisao te interpretirao s naglaskom na ikonografskom čitanju, lokalitete s ostacima zidnih slika, od kojih je mnoge sam otkrio na svojim terenskim istraživanjima i putovanjima po Istri. Za svoj je znanstveni i stručni rad na polju hrvatske povijesti umjetnosti i kulture Fučić dobio brojna priznanja i nagrade. Papa Ivan Pavao II. proglasio ga je 1983. Vitezom reda sv. Grgura Velikog, Bečko sveučilište dodjeljuje mu Herderovu nagradu 1985., Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu dodijelio mu je 1986. godine počasni doktorat teologije, a ulaskom KBF-a u sastav Sveučilišta u Zagrebu 1996. postaje i počasni doktor Sveučilišta u Zagrebu.

Mali riječki Ateneum

Značajne artefakte koji su bili predmetom Fučićeva dugogodišnjega rada može se razgledati u stalnom postavu *Glagoljice* u Sveučilišnoj knjižnici u Rijeci. Izložba je otvorena 30. prosinca 1968. u tadašnjoj Naučnoj biblioteci u Rijeci, a njezini autori bili su Branko Fučić i Vanda Ekl te Igor Emili kao autor postava. Otvorenjem postava obilježilo se 25. godina od sjedinjenja Istre, Rijeke, Zadra i otoka s matičom domovinom. Fučić je često naglašavao važnost glagoljice kao svjedočanstva slavenstva ovih prostora kako je i navedeno u Memorandumu Oblasne narodne skupštine za Istru : *glagoljica je postojala tamo gdje su i Hrvati*. Izložba je proširena 1986., a od 2008. godine postav se osuvremenjuje i nadopunjuje kako bi postao dostupnijji i zanimljiviji široj publici, koja želi dobiti uvid u bogati fundus nacionalne povijesti. Taj prostor predstavlja mali riječki Ateneum – mjesto u kojem su kvalitetnim kopijama predstavljeni izabrani predmeti vezani ne samo uz glagoljicu, kako navodi naslov izložbe, već uz širi kulturološki okvir srednjega i ranog novog vijeka na prostorima Istre i Kvarnera. Izložene su kopije najznačajnijih pisanih spomenika glagoljicom: Baščanska ploča, Plominski natpis, Valunska ploča, jurandvorski ulomci, Grdoselski ulomak, humski grafiti i dr. Predstavljeni su glagoljski kodeksi od 11. stoljeća te primjeri iluminiranih (oslikanih) rukopisa iz 14. i 15. stoljeća poput *Beramskog, Vrbničkog i Hrvojevog misala i Beramskog brevijara*. Uz crkvene tekstove izloženi su i različiti dokumenti svjetovnog sadržaja: notarske knjige, oporuke, statuti, zakoni (Vinodolski zakonik), registri i dr. Posebno treba istaknuti kopije dijela ciklusa zidnih slika s prikazom *Plesa mrtvaca* iz groblјanske crkve u Bermu ili *Poklonstvom kraljeva* iz crkve sv. Roka u Draguću te veliku rozetu s omišaljske crkve Uznesenja

Prozorska ruža u Omišlju

Rozeta predstavlja jedinstveni primjerak ovalnog načina ukrašavanja pročelne ruže, koja je glagoljskim natpisom datirana u 1405. godinu, nastala za gospodina Martina Glušca. Specifičnost je omišaljske ruže pojava malih scena u plitkom reljefu koje ukrašavaju kamene isječke vanjskog prstena, krećući se u pravilnom rasporedu od gornje centralne figure razapetog Krista na jednu i drugu stranu. U pravilu se prozorske ruže nisu ukrašavale figuralnim sadržajima, ponajprije zbog toga što su smještene visoko na pročelju, čime su sadržaji bili nedostupni prepoznavanju i čitanju. No na omišaljskoj rozeti prepoznajemo Kristovo raspeće s Marijom i anđelom, prikaze mučeništva sv. Erazma i sv. Vida, te u donjem dijelu prikaze zvijeri i sirena kao simbole zla i pakla. Ikonografski program omišaljske rozete djeluje na više razina: teološkoj, meditativnoj i moralizatorskoj odnosno didaktičkoj. Njegovo očitavanje „po vertkali", odozgo prema dolje, te raspodjela scena na „dobre" u gornjoj polovici i one koje kondiraju zlo u donjoj polovici kruga, donosi srednjovjekovnu topografsku raspodjelu. U gornjoj je zoni Krist, njegovi pomoćnici i rajski prostor, kojemu treba težiti, za razliku od donje koju obilježava zlo i grijeh kojega treba pobjeđivati. U sredini je kruga prikaz mediјatora, posrednika, svetaca koji svojom žrtvom i svojom vjerom pokazuju ispravan put. Oni, istovremeno predstavljaju uzor kršćanskoga života ali djeluju i kao zaštitnici i zagovornici u svakodnevnom životu i nedaćama. Prozorska je ruža u Omišlju, u ikonografskom smislu, utjelovljenje korpusa crkvenih doktrina u prikazu suprotstavljenih snaga: smrtnog i besmrtnog, čistog i okaljanog, dobroga i lošeg, a unutar kristološkog ciklusa te predstavlja jedinstveni tako elaborirani dekorativni program.

Marijina koja dominira cijelim izloženim prostorom i koja je s razlogom izabrana kao jedan od najznačajnijih artefakata kvarnerskog srednjovjekovlja.

Branko Fučić je spomeničku baštinu koju je neumorno istraživao, nazivao *intelektualnom panoramom i riznicom znanja što su se stoljećima izrađivale slikama, znakovima i asocijacijama*. U „slikama" koje je opisivao nije samo nalazio povezništvo s tekstualnim predlošcima ili teološkim učenjima već i s elementima opće kulture i svakodnevnice određujući ih ujedno kao bogate inventare spoznaje i razumijevanja kako umjetnosti, tako prostora i vremena u kojem je nastala. Kako čitati Branka Fučića? Kao barda hrvatske "kulturologije", kao zaljubljenika u primorski i istarski kraj, kao neprestušno vrelo informacija o ljudima, običajima, krajevima i spomenicima kojih više nema, a koji su ostali živjeti u njegovim djelima. Fučić je povjesničarima umjetnosti pokazao što je ljubav i strast prema struci, naučivši nas "gledati", razmišljati i suditi u međudisciplinarnom dijalogu. Pa kad i dječuje na rubu znanstvene metodologije svaki njegov esej, rasprava ili članak predstavljaju početak u promišljanju i ističavanju tema i sadržaja koje je u svojim djelima otvorio, pozivajući mlađe stručnjake i znanstvenike da nastave stalnim i neumornim radom kako je to lijepo tekstualizirao Antun Šoljan u svojoj pripovijeti *Kratki izlet*.

Dr. sc. Vanda Ekl,
tekst iz Novoga lista od 4. siječnja 1969.

Neispisani podnaslovi

Svaka izložba ima svoje neispisane podnaslove, višestruke sugestije, raznovrsne sadržaje. Tako nam se i glagoljica – uz dokumentarnu informaciju o drevnosti, rasprostranjenosti i specifičnosti naše najstarije pismenosti – javlja i kao integralni dio osebujne kulture istarskog i primorskog područja. Javlja se kao živ, neizdvojiv fenomen one umjetnosti koja je u istraživanjima Istre nakon oslobođenja značila pravo otkriće.

I glagoljica proizlazi iz istih potreba, mogućnosti, nastrojenja kao i sve druge duhovne i materijalne emancije našeg kraja. Pregovara kroz njih domaće tlo, pučki duh koji se objavljuje kod graditelja u njegovom shvaćanju prostora, kod klesara u njegovom smislu za sažeto plastično oblikovanje, kod slikara u njegovom osjećaju za pripovjedalačku zornost. Otkriva nam se intimna povezanost između svih ovih vidova umjetničke izraza koji su nikli i rasli iz istih preduvjeta ili iz istova, iz istog društvenog i narodnosnog korijena.

Sav se naš kulturni izraz slijeva u jedan vremenski i prostorni kontinuum, u jednu jedinstvenu, karakterističnu i specifičnu pojavu. Na taj način čitava istarsko-primorska kulturna nastavština daje osobit doseg. Ona sadrži nešto temeljno, prvotno, rođeno neposredno i nužno iz života kraja. A to je kao izraz – po naporu i vlastitosti – jedinakovrijedno svakoj značajnoj kulturi u svijetu.

Životna je dimenzija kod glagoljice na poseban način upravo neodoljivo prisutna. Uzbudljivo je kad u materiji koja je pokrivena patinom historijskog inventara pa je ostala zanimljiva samo za učenjake – osjetimo pulsiranje života. Kao što kroz oslikane zidove i isklesane kipove pregovara vjerština i vidjenje majstora i puka, tako kroz tekstove glagoljskih knjiga, kroz izvorne i zapise, kroz inače konvencijom i predloškom propisane minijature kao i kroz nevezne rubne tekstovne i likovne bilješke – prepoznajemo, zapanjje, osjećaj, razmišljanje pisca ili čitača. Otkrivamo jedan malo poznati poetsko, likovni a nadasve životni materijal koji nije samo svjedočanstvo već i izravni otisak života.

Ako kodeksi i štampane knjige govore o mogućnostima i kulturnoj azimuzi ovog kraja, onda u nizu drugih knjiga i zapisa otkrivamo njegovo svakodnevje. Život u brigama i trudu, pitanja koja ga muče, predodžbe i znanje kojima vlada, radosti i boli iz kojih je život sazdan.

Prastaro glagoljsko nasljeđe nije ugasla, štura materijalna. Estetski i sadržajno vrednovana i komentirana ona sugerira duh ambijenta i njegove ljudske sadržaje. Kad u njoj prepoznajemo neke vjekovima do danas živе konstante našeg tla, onda ova velika baština doista prestaje biti samo predmet koji svojim životnim prizvukom pobuduje ljudsko razumijevanje i prisne dodire s vlastitom tradicijom.

Tako je jedan od neispisanih podnaslova izložbe o glagoljici – istarski čovjek i istarsko tlo.

Mr. sc. Daina Glavočić,
povjesničarka umjetnosti,
(prema knjizi Vanda Ekl, DPU, Rijeka 2009., autorice Branke Arh)

Ustrajnost Vande Ekl u zaštiti kulturnoga nasljeđa

Pisala je tako da je mnogi mogu razumjeti, strogo, ali lako shvatljivo i slikovito, bez patetike, ali i bez akademske suhoparnosti. Iznalazila je čitkost formulacija, jasnoću i lakoću stila, uspijevajući objektivne činjenice iskazati na osoban način

Vanda Ekl (1920. - 1993.) dobro je poznato ime naše suvremene povijesti umjetnosti i kritike, velikih dosega i zasluga u beskompromisnom zalaganju za očuvanje i obnavljanje kulturne baštine, posebice istarske i riječke, uvijek ističući važnost struke, protestirajući protiv političke moći i ideologije, koje su često upropaštavale kulturno nasljeđe. Kao povjesničarka umjetnosti, kroz četiri desetljeća pratila je sva likovna događanja u Rijeci, regiji, Hrvatskoj i inozemstvu te prepoznavala, istraživala i valorizirala našu likovnu baštinu.

Diplomirala je na Filozofskome fakultetu u Zagrebu (1946.), a doktorirala u Ljubljani (1963.) disertacijom *Gotička plastika Istre*. Od 1952. radila je u Jadranskome institutu JAZU u Rijeci, bila kustosica i viša znanstvena savjetnica u Moderној galeriji Rijeka, od 1966. do 1976. direktorica Naučne biblioteke, a do 1981. redovita profesorica Fakulteta graditeljskih znanosti. Bila je jedna od središnjih osoba povijesti umjetnosti u Hrvatskoj, proučavala je umjetničku i kulturnu baštinu Istre, Hrvatskoga primorja i kvarnerskih otoka (u prvome redu Rijeke i Opatije) te Gorskog kotara. Kroz četrdeset godina bavljenja znanstvenim radom i likovnom kritikom, Vanda Ekl objavila je oko tisuću tekstova u tridesetak časopisa i novina. U krug njenih interesa ušle su najrazličitije likovne i materijal koji nije samo svjedočanstvo već i izravni otisak života.

Ako kodeksi i štampane knjige govore o mogućnostima i kulturnoj azimuzi ovog kraja, onda u nizu drugih knjiga i zapisa otkrivamo njegovo svakodnevje. Život u brigama i trudu, pitanja koja ga muče, predodžbe i znanje kojima vlada, radosti i boli iz kojih je život sazdan.

Prastaro glagoljsko nasljeđe nije ugasla, štura materijalna. Estetski i sadržajno vrednovana i komentirana ona sugerira duh ambijenta i njegove ljudske sadržaje. Kad u njoj prepoznajemo neke vjekovima do danas živе konstante našeg tla, onda ova velika baština doista prestaje biti samo predmet koji svojim životnim prizvukom pobuduje ljudsko razumijevanje i prisne dodire s vlastitom tradicijom.

Tako je jedan od neispisanih podnaslova izložbe o glagoljici – istarski čovjek i istarsko tlo.

izložbe riječkih, hrvatskih i stranih umjetnika, objavila monografije te predgovore niza kataloga izložaba.

Poticatelj likovnih događaja

Vanda Ekl autorica je šest knjiga te pedesetak znanstvenih radova, objavljenih u izdanjima HAZU i drugim edicijama i zbornicima. Njezino je polazište uvijek bilo od neposrednog dođi do spoznaje. Na prvom joj je mjestu bila svijest o dužnosti, savjestan odnos prema zvanju, moral i obrana struke. Usvojila je metodičnost i analitičnost postupka i uspostavila standardnu metodologiju.

Istraživala je na nekoliko područja: Istra (istarsko gotičko kiparstvo); Rijeka (riječko gotičko slikarstvo i kiparstvo, riječke glagoljske isprave, riječke kule, toponomastika grada Rijeke, inkunabule u Rijeci, riječki Stari grad, riječko moderno graditeljstvo, urbanističke analize, razvitak riječkog visokog školstva); Liburnija (opatijske teme, lovransko srednjovjekovlje, spomenici srednjovjekovnog kiparstva i slikarstva na tlu Liburnije); Hrvatsko primorje (o senjskoj glagoljskoj tiskari, o kasnogotičkom mrežastom svodovlju na Krku); Gorski kotar (goranske slike i slikari, goranska poetika u drvu); likovne monografije (*Vanja Radauš, Ivo Kalina, Belizar Bahorić*) i više od tisuću likovnih osvrta i kritika suvremenih likovnih umjetnika.

Bitka s vjetrenjačama

Osjećajem i iskustvom nalazila je načine kako doći do podataka o području koje ju je zanimalo i kako promovirati hrvatsku kulturnu baštinu u kontekstu europske i svjetske kulturne povijesti umjetnosti. Hrvatskoj kulturi pristupala je kao dijelu općih europskih kretanja, svoj je sustav vrijednosti temeljila i gradila na čvrstoj faktografiji i na sintezama kojima je pokazala utemeljenost svojih postavki, širinu znanja, otvorenost gledanja i sposobnost promicanja pluralističkog istraživanja - sve to uz posve osobnu interpretaciju.

Ugled ozbiljne znanstvenice stekla je predanim radom, visokom znanstvenom razinom,

Glagoljaški zapis na seoskoj nadgrobnoj ploči

sigurnim atribucijama i točnim analizama. Vješto se koristila znanjem suradnika, njihovim podacima i iskustvima (Karaman, Prijatelj), bez kojih bi teško mogla sintetizirati vlastita saznanja. umjetnosti u Rijeci i Istri. Premda je nalazila na nerazumijevanje, a bitka s vjetrenjačama ponekad se činila uzaludna, njezin rad uokviruje jedno važno razdoblje u riječkom kulturnom životu (uz Branka Fučića, Radmilu Matejčić i Borisa Vižintina), ali i unutar hrvatske povijesti umjetnosti.

Gotičko kiparstvo u Istri je monografsko Vandino djelo, istodobno tiskano i englesko izdanje, jer je to prva sinteza istarske gotičke umjetnosti i veliki doprinos našoj i europskoj znanosti. Sabire njeno dvadesetogodišnje istraživanje gotičke plastike u Istri, kojim je otkrila nepoznata djela umjetničke grade tek tada pronađena, prepoznata, fotografirana, evidentirana i obrađena. Broj do tada poznatih 17 plastika gotičkog kiparstva u Istri povećala je na 145, a Vanda Ekl registrirala je nestanak 15 značajnih i vrijednih djela. Istaknula je lokalna obilježja radionica i individualne značajke domaćih meštara, dala važnost i značenje regionalnom izrazu rane i kasne gotike u Istri i na tome gradila dokaze autentičnosti i izvornosti istarske gotičke skulpture.

Živa baština i glagoljica

Knjiga *Živa baština* (tiskana posthumno1994.) Vande Ekl plod je desetljeća proučavanja povijesti Rijeke, drevnosti i opstojnosti života u Rijeci koje je istraživala, pratila, vrednovala i rješavala atribucijske zagonetke, obrazlagala i promicala znanstveni i kulturni život iznoseći neiscrpne istine o drevnosti i opstojnosti života na riječkim prostorima.

Knjiga - sinteza njena proučavanja povijesti Rijeke - sadrži odabir već objavljenih tekstova, nepovezanih temom i vremenom, ali jasno istaknute zadaće: zauzeti stav prema prošlosti grada Rijeke, ukazati na važnost prepoznavanja grada, njegova povijesnog i kulturnog nasljeđa, predočiti potpune slike zbivanja. Prvi dio, Svjedočanstva o gradu, uključuje tri teksta: o povijesnoj toponomastici, o srednjovjekovnim utvrdama i svrsi revitalizacije spomeničkog nasljeđa, i o Starom gradu. Drugi dio, Kulturna tradicija i umjetnost, svjedoči o glagoljici i počecima tiskarstva u Rijeci, o glagoljskim sudbenim spisima, o počecima visokoga školstva te o gotici u Rijeci, odnosno kulturno-povijesnim dosezima Rijeke kroz stoljeća njena trajanja.

Glagoljicu je autorica znala prepoznati iz kulturne naslage grada. Ukazivala je na presudne povijesne trenutke, na početke tiskarstva i na značenje činjenice da je prva knjiga koja je tiskana u Rijeci, tiskana glagoljicom. U glagoljskoj tiskari Šimuna Kožičića, u Rijeci 1530. i 1531., očito je tekla živa tiskarska djelatnost. Vanda Ekl je riječku glagoljsku tiskaru smatrala prvorazrednim i temeljnim dogadajem u kulturnoj povijesti Rijeke, smjelim u dimenzijama vremena, dragocjenom karikom u lancu tiskarskih napora i glagoljske tiskarske djelatnosti u nas. U kontinuitetu opće glagoljske tradicije i ugrađivanja našeg prostora u europski kulturni krug, važno je mjesto Vanda dala i senjskoj glagoljskoj tiskari, jednom od najvažnijih fenomena naše kulturne i knjiške povijesti, koji daleko nadmašuje regionalno obilježje. Tu je od 1494. do 1507., u kući Silvestra Bedričića, tiskano sedam glagoljskih izdanja, ime je Senj, tek pedesetak godina nakon izuma tiska pomičnim slovima, najranijem tiskarstvu u svijetu dodao prvotiske na svom jeziku i pismu. Vandin prilog riječkoj glagoljskoj ostavštini također su i dvije glagoljske isprave iz 16. stoljeća, važni dokumenti koji svjedoče uporabu glagoljice u pravnoj službi. Podatak da je riječki vikar iz svoje kancelarije upućio glagoljicom pisan i potpisan dopis dokazuje ne samo uporabu i službeno priznanje toga pisma i hrvatskoga govora u sudstvu Rijeke, već je to nova potvrda pretpostavke da je u riječkoj općini uredovala službena osoba za održavanje veza sa strankama i tumačenje hrvatsko-glagoljskih isprava.

Direktorica Naučne biblioteke

Vandin angažman kao kustosice i znanstvene savjetnice Moderne galerije te vođenje Naučne biblioteke u Rijeci (1966. - 1976.) kao direktorice, urodilo je likovnim izložbama vezanim i za knjigu, ali i 1968. izuzetno važnom izložbom glagoljske baštine, opsežnim, složenim i vrlo značajnim projektom koji je zahtijevao puno snage, upornosti i znanja, iza kojega stoji dvadesetogodišnje istraživanje dr. Vande Ekl i dr. Branka Pučića.

Taj, za Istru, Primorje i Hrvatsku, napose za riječku kulturu, izuzetno važan kulturni događaj, s mnoštvom i uvjerljivim znanstvenim i kulturnim odjekom objedinjeno je dokaze ukorijenjenosti, rasprostranjenosti i kontinuiteta u dugom vremenskom slijedu.

Prve vijesti o povijesnim počecima visokog školstva potječu iz glagoljaške katoličke crkve Sv. Marije o podučavanju u Rijeci, a Vanda Ekl je podsjetila na značajne činjenice o kulturnoj ustrojenosti i neprekidnim naporima u obrazovanju na riječkome tlu, o bitnim trenucima iz prošlosti riječkoga školstva: od tradicije glagoljaštva i pismenog traga prvog podučavanja iz 1437., otvaranja isusovačke škole u Rijeci 1627., povelje Ferdinanda II. isusovačkom kolegiju u Rijeci 1633. (godina koju mnogi smatra početkom visokog školstva u Rijeci), utemeljenja „studija filozofije i moralne teologije" 1724., podatka o nautičkom studiju iz 1726., dječovanja Kraljevske akademije 1773. do 1780. do Madarske kraljevske ekspornte akademije početkom 20. stoljeća, kroz sva nemirna vremena i političke bitke, uz mnoge naše poznate znanstvenike, umjetnike i javne djelatnike.

Mnogi koji su pisali o Vandi Ekl i njenom djelu, isticali su vrsnoću njezina istraživanja. Pisala je tako da je mogli razumjeti, strogo, ali lako shvatljivo i slikovito, bez patetike, ali i bez akademske suhoparnosti. Iznalazila je čitkost formulacija, jasnoću i lakoću stila, uspijevajući objektivne činjenice iskazati na osoban način. Njezina predanost struci ističana je kroz jednostavnost kojom je pojašnjavala i prenosila i najsloženije svari.

Njezina je ustrajna i stručna aktivnost prepoznata te je 1991. dobila Nagradu za životno djelo Grada Opatije u kojoj je živjela od 1946., a posthumno 1993. Nagradu za životno djelo Grada Rijeke .

Mr. sc. Ervin Dubrović, ravnatelj Muzeja grada Rijeke

Igor Emili i zadaci s ograničenjima

Slobodu kao neophodni preduvjet za stvaranje traže u pravilu samo mediokriteti. Kreativan arhitekt ni na ledini nije slobodan jer ga i ona navodi, upravo svojom praznином, na razmišljanje. Ispuniti praznину vjerojatno je najveći problem. Igrati pak bilo koju igru bez ikakvih pravila je nemoguće

Malo je arhitekata njegova naraštaja, odgojenih na arhitekturi Le Corbusiera, Gropiusa, Van der Rohea i Niemayera, znalo uvažavati oblikovanje prostora naslijeđenih iz prethodnog vremena, a još ih je manje imalo smisla za arhitekturu pućkih graditelja. Malo ih je pokazalo razumijevanje za još netaknutu prirodu, za njezine elementarne sile i oblike.

Igor Emili je potomak poznate riječke patricijske obitelji, koja je od 1730. nadalje dala više zapamćenih i uglednih građana. Mnogi su Emili bili suci i odvjetnici, neki i ugledni liječnici i sveučilišni profesori a neki i zapaženi graditelji. Igor pojeće iz onoga ogranka obitelji koji je svojedobno prešao na Sušak.

Emilijev riječki Stari grad

Odmah nakon završena studija zaposlio se 1955. u Urbanističkom institutu u Rijeci, u kojem je među istaknutim autorima dva urbanistička plana Staroga grada (1957. i 1967.) te je najzaslužniji za program njegove revitalizacije.

Postojala je namjera u Starome gradu podignuti dvanaest nebodera, poput dvanaest svjetionika napretka. Emili je uspio izbjeći gradnju nebodera i spasiti Stari grad od potpuna rušenja i bio je najzadovoljniji što se nije gradilo ni po umjerenim planovima njegova Urbanističkog instituta. Vjerovao je da će novo vrijeme koje će tek usljediti imati više novca, više osjetljivosti i bolja tehnološka rješenja da staru riječku jezgru ispuni primjerenim gradskim životom, koji neće biti ni isključivo stambene, ni samo poslovne ili trgovačke naravi. Uzalud se nadao da će jednom doći vrijeme, koje nije stiglo ni do danas, da u Starom gradu konačno „prostruji novi život".

Emilija najviše privlače zadaci s najviše ograničenja, kao da se rodio zato da se muči s tradicijom, s primorskim mentalitetom, s regionalnim graditeljskim osobitostima, s gabaritima i mjerilima starih kućerina i kućeraka, s visoko urbanim ograničenjima i pravilima ponašanja u Starom gradu. Zanimljive su njegove misli o nužnim ograničenjima i o kontinuitetu, u vrijeme kada su mnogi bučno zahtijevali i polagali prava na "kreativnu slobodu".

Govorio je da "*nije sloboda kad netko radi što mu je volja. Uklapanje u staru ili novu, to jest postojeću sredinu, uvijek je isti problem. Slobodu kao neophodni preduvjet za stvaranje traže u pravilu samo mediokriteti. Kreativan arhitekt ni na ledini nije slobodan jer ga i ona navodi, upravo svojom praznином, na razmišljanje. Ispuniti praznину vjerojatno je najveći problem. Igrati pak bilo koju igru bez ikakvih pravila je nemoguće. Ne znam što bi rekli o onome koji satima gura figure po šahovskoj ploči bez ikakvog reda i smisla*".

Oblici i strukture

Bio je opsjednut zavičajem, Kvarnerom, otocima, škrtom prirodom i pućkim gradnjama, suhozidima. Početkom šezdesetih svojim je fotoaparatom snimio *Oblike i strukture*, niz fotografija oronulih zidova i njemu zanimljivih pojedinosti. Taj je zaokružen i cjelovit ciklus prikazao na samostalnoj izložbi u Modernoj galeriji u Rijeci. Zanimao ga je kamenjar, raspukline u stijeni, gromače, oblici stare žbuke. Danima je oduševljeno lutao Krkom u društvu Branka Fučića, najugledlnijega stručnjaka za primorsku i istarsku puću kulturu, za istarske freske i glagoljičku baštinu. Govorio je o starim kućicama koje je pomno razgledavao: *Ta arhitektura je čudesno funkcionalna, kao jazbina. Ona je plastična: stari zidari bili su kipari žlicom u podatnoj žbuci.*

Potrošio je desetak fotografskih filmova, zavirivao u konobe i divio se izražajnosti grubo klesanoga kamena, strukturama starinskih prozorskih okvira i slikovitosti oronule žbuke. Osim mnoštva skica, ponio je kući uzorke stare žbuke i čadave drvene kuke. Divio se i suvrćenim oblicima oblutaka na plaži, skupljao ih i nosio ih kući u ruksacima!

Izgled tradicionalne primorske kuće nastojao je ostvariti i u vlastitim ostvarenjima, u pojedinim obiteljskim kućama i u hotelskom naselju Hala Scott. Tu je također primijenio svoj stav da *kreativan arhitekt ni na ledini nije slobodan.* Na tom je velikom zadatku jasno pokazao da je riječ o samosvjesnom stvaralačkom pristupu. Bilo je to već krajem šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća, kada to drugim arhitektima još nije ni padalo na pamet. A i da jest bojali bi se tako graditi da ih ne ismiju i ne proglase retrogradnima i provincijalnima.

Ostvarenje u interijerima

Najosebujnija i najkreativnija ostvarenja Emili je stvorio u brojnim interijerima. Katkad su to mali lokali, kafići, barovi, slastičarnice i kavane na Korzu, katkad ribarske kolibe, konobe i riblji restorani. Katkad i unutrašnjost velikih banaka i bankovnih poslovnica. Među interijerima posebna su ljepota oblikovanje muzeja i izložbi.

Intelektualac i humanist, više umjetnik nego inženjer, svojim se pristupom arhitekturi posve razlikovao od uobičajenog tehnološkog stava modernih arhitekata. Radije se i družio sa slikarima i umjetnicima, piscima i povjesničarima nego s inženjerima. I sam je rado slikao akvarele, a svojom je fotografijom ostvario mali ali iznimno opus kojim je stekao mjesto u antologijama moderne hrvatske fotografije. Igor Emili se, ujedno, jedini svoje struke, uspio nametnuti širem riječkom kulturnom krugu i na posve samorazumljiv i prirodan način bio prisutan u brojnim odborima, komisijama i savjetima. Bio je, među ostalim, i član savjeta Moderne galerije, te član i potom predsjednik savjeta Združavačkog centra Rijeke.

Svojevrsno mu je priznanje angažmana na projektiranju interijera Mimarina Muzejsko-galerijskog centra u Gornjem gradu u Zagrebu, poslije prozvanog Klovićevim dvorima. Uz preuređenje oronulog Isusovačkog samostana u galeriju dopalo ga je i projektiranje obližnje novе galerijsko-muzejske zgrade u vrlo osjetljivom okruženju pokraj barokne crkve Svete Katarine, nazvan galerija Gradec. Tom je galerijom, u međuvremenu propalom, obloženom tamnomodrim staklenim prizmama, dobronamjerne posve zbunio, a zlonamjerne dokraja razgnjevio!

Bilo je to posljednjih godina Emilijeva rada, no od svih su mu izložbeno-muzejskih prostora najzapaženiji riječki radovi iz šezdesetih; uređenje Moderne galerije te stalni postav muzeja *Lipa pamti*, posvećenog ratnim žrtvama u Lipi, kao i stalna izložba *Glagoljica* u Naučnoj biblioteci, današnjoj Sveučilišnoj knjižnici. Emilijevo uređenje Moderne galerije odolijevalo je desetljećima, a Lipa je, unatoč nedavnoj ambicioznoj dizajnerskoj obnovi, ipak sačuvala dio njegova izvornog oblikovanja.

Gotovo je nevjerojatno da je izložba *Glagoljica* punih pola stoljeća izdržala posve netaknuta! Dakako protekllih pola stoljeća posve je očito u pristupu oblikovanju ali su u njoj također sačuvane najbolje odlike Emilijeva oblikovanja. On je uvijek znao humanizirati prostor, naći pravu mjeru, postići osjećaj naročite topline i udobnosti čak i u prostorima kojima je izazivao čuđenje i nevjericu. *Glagoljicom*, međutim, nije htio

Petar Trinajstić,
autor stalne izložbe o akademiku Branku Fučiću

Akademik iz kontejnera

Ki je Branko Fučić?

U povodu proslave 50. obljetnice otvorenja izložbe *Glagoljica* u Sveučilišnoj knjižnici u Rijeci, zamolili su me da priredim stalnu izložbu fotografija o akademiku Branku Fučiću.

Prihvatio sam tu obvezu, i pun iskrenih namjera počeo razmišljati o konceptu izložbe. Opredijelio sam se da izložim dvadeset i tri crno-bijele fotografije na platnu veličine formata s pedesetak motiva, što znači da je na pojedinoj fotografiji mozaično prikazano više motiva s prizorima iz života i rada akademika Branka Fučića.

Bog daje, Bogu vraćam

Branko Fučić bio je znanstvenik širokih interesa, osoba oduševljena životom i radom, koji je neizmjerno volio. Život je za njega bio smišljeni Božji dar, prihvaćen otvorena srca i uma. Solidaran s potrebitima, svake je godine deset posto svojih honorara darivao Caritasu. Znao je reći: Bog daje, Bogu vraćam. Nekada sam držao pozvana predavanja besplatno, a sada su me 'popi i časne' naučili da za sve postoji cijena. Ovako će biti i više za siromašne.

Znao je reći da ga kršćanstvo uvodi u kulturu, i da ga kultura uvodi u kršćanstvo. Bio je veliki majstor popularizacije kulture i kulturnih vrednota. Tu je ulogu namijenio i knjizi Terra incognita (1997.). Čim je objavljena, poklonio mi je primjerak, u koji je napisao: Peru Trinajstiću, bez koga ne bi bilo ove knjige, a povodom ove izložbe, ja ću ga parafrazirati: U čast, spomen i sjećanje na mog Mештra Branka Fučića, bez koga ne bi bilo ove izložbe.

O Branku Fučiću njegov prijatelj iispovjednik, dr. Marijan Jurčević, napisao je: *Bio je to čovjek slobode, koju je vrednovao kao Gundulić. Ni za što ne bi dao svoju slobodu. To su svi i u starom komunističkom sustavu znali i poštovali. Branko je ostao slobodan u svojoj duši i u svojem življenju.*

Bio je slobodan kao ptica na grani: prelazio je lagano s jedne grane na drugu, s jednog polja na drugi. Radio je istodobno više poslova sve do svojega puta kud nam je svima poći...

Nije se pravio svecem. Molio je milost Boga Stvoritelja da ga vodi i da ga ne ostavi. Bio je i pravednik i grešnik, ali ovo drugo više iz promašaja i slabosti negoli iz htijenja...

Sloga nama, njegovim sudionicima života i stvaralačkoga puta, ostaje ugodna spoznaja i sjećanje na dane i godine kada smo imali sreću i čast poznavati Branka Fučića, čovjeka čiji je životni put započeo i završio u Dubašnici, i koji je tijekom osam desetljeća života stvorio djelo neprolazne vrijednosti.

Neobjavljene fotografije

Napisao je oko dvije stotine znanstvenih radova: knjiga, monografija, studija, putopisa, vodiča, znanstvenih i stručnih radova. Stoga sam, kao autor izložbenih fotografija, mišljenja da nije bilo dovoljno samo ih snimiti i napraviti izbor za izložbu, već i napisati koju riječ, kako bi se saznale i neke činjenice koje se ne mogu očitati iz fotografija, a koje će biti dragocjena pripomoć promatraču da lik mogao potpunije doživjeti lik i djelo akademika Branka Fučića, shvatiti izloženu fotografiju i izložbu kao cjelinu.

Potrebno je to tim više, jer većina promatrača obično nije poznat odnos između subjekata koji su fotografirani i onih koji su fotografirali, a u ovom slučaju to je odnos između akademika i mene. Važno je napomenuti da ove fotografije nisu planirano snimane da bi se priredila izložba, već su snimljene usput, dok sam se s akademikom družio ili surađivao na nekom projektu te je izložba koncipirana iz fotografija koje sam pronašao u svojoj arhivi i izlažem ih po prvi put.

Između nastanka fotografija i vremena njihova izlaganja prošlo je već tridesetak godina. Izložene fotografije snimljene su koncem osamdesetih i devedesetih godina prošloga stoljeća analognom tehnikom (filmskom), ali su pri izradi digitalno obrađene, pa su i fotografije koje su snimljene u koloru pretvorene u crno-bijele i printane na platno.

Podastrti prizori svjedoče o pojedinim trenutcima iz života i rada meni dragog i nezaboravnog akademika, suradnika, prijatelja, učitelja, ili kako mi je bilo draže reći mu, a njemu čuti: Mештra, znanstvenika, istraživača i otkrivača glagoljske epigrafike i srednjovjekovnog zidnog slikarstva. Fotografije nisu izložene samo s ciljem da budu fragmenti jednog laskavog portreta, već da bi bile i dobro došla pripomoć u stvaranju Fučićeve cjelovite biografije.

Pojedinci su ljudi u mnoge živote unosili plemenito i lijepo, dobro i korisno. Stoga su nam se nerazdvojno, u dubokoj i trajnoj sjećanje, i dokle god živimo, nosimo ih s radošću u svojim uspomenama. Pamtimo ih po onome što smo s njima doživjeli i napravili, i što su oni učinili za nas, za druge ljude, za čovječanstvo. Njih se spominje, o njima se piše, postavljaju se izložbe i snimaju filmovi, jer su bili ljudi širokih interesa, prisni u komunikaciji, dobrotvori u svojoj sredini i uzori koje valja slijediti.

Prijateljski oslonac

Branko Fučić bio je jedan od takvih ljudi. Bio mi je prijatelj koji me osvojio svojim znanjem, dobrohotnošću i kreativnošću, koji mi je puno puta bio oslonac i pripomoć i razvijao moje samopouzdanje i komunikativnost.

Ovom izložbom želim sačuvati sjećanja na dane i godine međusobnog druženja i rada podijeliti sa suvremenim promatračem, približiti mu vremensku i prostornu autentičnost osobe i ambijenta, povezati sadašnjost i prošlost. Namjera mi je jasno i poetski izražajno otkriti dio naše intime i sreće stvaranja, istaknuti akademikovu osobnost čovjeka neizmjernih odlika, koji je poticao i pokretao pojedince i sustave napretka.

Branko Fučić bio je veliki znatiželjnik, svestran čovjek, erudit, enciklopedist, leksikograf i istraživač, znanstvenik, kršćanin, počasni doktor teologije, akademik, dobitnik Herderove nagrade i nagrade za popularizaciju znanosti, a prije svega neposredan i druželjubiv čovjek, koji je svoje spoznaje znao na njemu svojstven način ističati, oblikovati i predočiti širokim, slikovito izgovorenom ili napisanom jasnom riječi nesputane doživljajnosti.

Zasigurno i danas mnogi čitaju i gledaju njegova korisna, literalno nadahnuta i poučna djela. Oni koji su ga poznavali i koji su slušali neko njegovo izuzetno živo i temperamentno, a istovremeno svima potpuno jasno predavanje, mogli su osjetiti snagu i poticajne vibracije, njegov dubok i iskren zanos hodočasnika istraživača, grešnog čovjeka, sakristana i meštra, promicatelja izgubljenih slika i glagoljaške baštine, koji svojom učenošću i veličinom nije želio zamarati druge ljude, već ih obogaćivati i oplemenjivati.

Vođen znatiželjom i njuhom psa tragača, s lampadinom (baterijskom lampom) i nožićem u džepu išao je od crkvice do crkvice otkrivajući freske. Naslućivao je što se krije na zidovima ispod naslaga boja, njušio je gdje bi se skrivale vjekovne odbačene i zaboravljene vrijedne stvari.

Proučavajući freske, na njima je otkrivao glagoljske natpise, katkad glagoljske potpise slikara, a ponajviše u žbuku uparan glagoljski grafit. Njegova znatiželja poticala ga je na sustavno traganje i istraživanje glagoljskih natpisa, na obradbe, rekonstrukcije, revizije, čitanja, kao i na nove interpretacije najstarijih glagoljskih zapisa dvanaestog i trinaestog stoljeća. Otkrivajući brojne glagoljicom urezane grafite, s pravom je uključio glagoljske natpise i dao im mjesto pravih i punovrijednih povijesnih izvora.

Rezultati Fučićevih istraživanja glagoljskih natpisa i grafita okrunjeni su monumentalnim djelom - knjigom *Glagoljski natpisi*, koju je 1982. izdala Jugoslavenska (danas Hrvatska) akademija znanosti i umjetnosti. Fučić je dao golem doprinos istraživanjima hrvatskoga glagoljizma. Bio je mudar i jednostavan, popularan i rado viđen. Kamo god je došao, unosio je život i stvaralački zanos. S guštom je volio stručne ekskurzije na mjesta svojih pronalazaka. Glagoljica, freske, zvonici, gromače, mrgari - to su bila područja njegova interesa, i u tom je polju otkrio kapitalna djela nacionalne i svjetske vrijednosti.

Veli mergar

Godine 1986. snimio sam iz zrakoplova na prostranoj kamenoj visoravni između Vrbnika i Baške fotografiju nekog mergara, koji je kamenom kamenog objekta sačinjenog od gromača - suhozida sa slamom i kamena cvijeta. Došao sam s fotografijom Mештra Branka, da mi pomogne odgonetnuti što je to. Čim je uzeo fotografiju u ruke, odmah je uskliknuo: Veli mergar! Toliko sam puta bio tu, ali nikada prije nisam vidio ovako kako ga gledaju ptice nebeske. Ovo je odličan fotografija! Imaš još tih zračnih fotografija? Kada sam mu ih pokazao, bio je ushićen: Pero, moramo napraviti izložbu! Zdušno se angažiran, i priredili smo izložbu. Poklonio sam mu jednu veliku fotografiju Velog mrgara, koju je odmah objesio na središnje mjesto u svom dnevnom boravku, i do kraja njegova života ostala je na istom mjestu.

Vjerujem da su mnogi Branka Fučića doživjeli i zadržali u sjećanju kao poštenog čovjeka, izuzetnog znanstvenika, nadarenog pisca i govornika koji je svoj život posvetio povijesti umjetnosti svog šireg rodnog zavičaja - Primorja, Istre i kvarnerskih otoka te starohrvatskoj pismenosti - glagoljici na znanstveni način, ali izgovoren ili pisan općerazumljivim jezikom koji je prihvatljiv i nestručnoj, laičkoj javnosti. Uz to, Fučić je težio ne samo da mu tekst bude slikovito izrečen ili napisan, već je imao potrebu da svoje tekstove bogato ilustrira fotografijama i crtežima. Bio je multimedijalan tip. Kada sam s njime radio na projektu neke nove knjige, uvijek mi je govorio: Znaš, Pere, moramo to napraviti tako da to špadne što kvalitetnija slikovnica.

Kontejnerski brlog

Akademika Branka Fučića uporno sam prije više od pola stoljeća, a na njegov prijedlog počeli smo surađivati i intenzivno se družiti prije gotovo četrdesetak godina, nakon što sam snimio svoje prve profesionalne filmove koji ga nisu ostavili ravnodušnim te me jednom prilikom, nakon rane mise u Vrbniku, pozvao u njegov brlog, kako je nazivao higijinijin kontejner na oko dva kilometra od Vrbnika na svojoj starini u jednom drmunu na lokalitetu Zamestinjak. U kontejner, ili brlog, dolazio je više godina po nekoliko mjeseci tijekom godine da bi tu živio i radio sa svojim bratom Dragom.

Duboko me se dojmila nadrealistička slika kontejnera u drmunu ispred kojega, okruženi odljevcima od umjetna kamena s prizorima reljefnih slika, grbova i glagoljskih natpisa za improviziranim radnim stolom u sjeni protusvjetla polugol sjedi akademik dlakavih ramena, čelave glave obrubljene već prorijedenom sijedom kosom, razbarušenih velikih bafa bez naočala (jer ih skida kada gleda nešto sasvim blizu, s obzirom na to da je kratkovidan), pa su još više do izrazaja došle njegove bujne, već bijele obrve ispod kojih su duboko koncentrirane oči usmjerile pogled prema skalpelu u ruci kojim je pažljivo u gipsanu smjesu urezivao glagoljska slova da bi rekonstruirao jedan glagoljski natpis iz Vrha u Istri, koji su fašisti devastirali kako bi zatrli tragove hrvatske kulture za vrijeme Mussolinijeve vladavine. Mističan prizor: tajna slova i moć stvaranja. Tko se u to može upustiti, osim moga Mештra Branka! upitao sam se.

U tom felinijevskom ambijentu srušila se moja zabluda o nedostupnom znanstveniku, ugladenom gospodinu, uvijek dotjeranom, u odijelu s kravatom i velikim očalima koje su na neki način potencirale njegovu učenost i intelektualnu moć reako bih nadrealistička slika kontejnera u drmunu ispred kojega, okruženi odljevcima od umjetna kamena s prizorima reljefnih slika, grbova i glagoljskih natpisa za improviziranim radnim stolom u sjeni protusvjetla polugol sjedi akademik dlakavih ramena, čelave glave obrubljene već prorijedenom sijedom kosom, razbarušenih velikih bafa bez naočala (jer ih skida kada gleda nešto sasvim blizu, s obzirom na to da je kratkovidan), pa su još više do izrazaja došle njegove bujne, već bijele obrve ispod kojih su duboko koncentrirane oči usmjerile pogled prema skalpelu u ruci kojim je pažljivo u gipsanu smjesu urezivao glagoljska slova da bi rekonstruirao jedan glagoljski natpis iz Vrha u Istri, koji su fašisti devastirali kako bi zatrli tragove hrvatske kulture za vrijeme Mussolinijeve vladavine. Mističan prizor: tajna slova i moć stvaranja. Tko se u to može upustiti, osim moga Mештra Branka! upitao sam se.

U tom felinijevskom ambijentu srušila se moja zabluda o nedostupnom znanstveniku, ugladenom gospodinu, uvijek dotjeranom, u odijelu s kravatom i velikim očalima koje su na neki način potencirale njegovu učenost i intelektualnu moć reako bih nadrealistička slika kontejnera u drmunu ispred kojega, okruženi odljevcima od umjetna kamena s prizorima reljefnih slika, grbova i glagoljskih natpisa za improviziranim radnim stolom u sjeni protusvjetla polugol sjedi akademik dlakavih ramena, čelave glave obrubljene već prorijedenom sijedom kosom, razbarušenih velikih bafa bez naočala (jer ih skida kada gleda nešto sasvim blizu, s obzirom na to da je kratkovidan), pa su još više do izrazaja došle

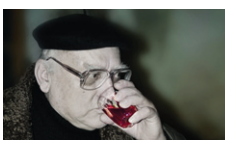

brod, a koja je izradio da bi krasila salu za sastanke mog generalnog direktora u brodogradilištu 3. maj. Ta gipsana replika starohrvatskog broda nije bila samo ukras, već i podsjećanje i pouka za sve nas škvernare, ali i poslovne ljude koji su počeli dolaziti iz čitavog svijeta da ugovore novi brod. Sa zida govorio je taj crtež: gledajte, imamo povijest, tradiciju, znanje i umijeće koje se njeguje stoljećima i danas gradimo najbolje brodove na svijetu. Divio sam se ideji i vještini, ili možda lukavstvu Mештra Branka, da ujeri Juru Vukasovića, tada generalnog direktora 3. maja, da ta njegova replika postane preponažljiv ukras, inspiracija i pouka, svojevrstan simbol kakvoće hrvatske brodogradnje tečemajstora i brodovlasnika. Kao rodeni Vrbenčan, koji je ljeti radio vijek odmalo u 3. maju, strašno sam ponosan da je Brankov starohrvatski brod u Vrbnika još uvijek na istom mjestu, unatoč sljakera u brodogradilištu i neprilikama u kojima je sukobom interesa i vlastite pohlepe uništeno hrvatsko pomorstvo i industrija, a sada se rastače i brodogradnja. Teba vjerovati, biti optimist. Branko je znao reći: Može biti i gore.

Sloboda kretanja i djelovanja

Bio je zaposlen u Sjevernojadranskom institutu (poslije Povesni institut) Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, današnja HAZU, u kojemu je primao plaću, no mislim da nije često i rado znao zalazio. Vjerujem da ga je izbjegavao. Uglavnom je radio doma ili je bio na terenu. Nikada s njime nisam bio u Institutu. U svakom slučaju, znao je vrlo rano izboriti i zauvijek zadržati slobodu kretanja i djelovanja. Tu je slobodu oblino nadoknađivao istraživačkim radom koji je provodio diljem Istre i kvarnerskih otoka.

Na izloženim fotografijama prikazujem Fučićeve portrete, ali ne izdvojene iz prostora i vremena u kojemu je živio i radio, već u neposrednom kontaktu s ambijentom njegove znatiželje i bivanja od Vrbnika i Zamestinjka do Porta, Jurandvora, Dubašnice, Košljuna, Cresa, Osora, Lubenica, Berma, Roča, Huma, Lovrana, Tinjana, Paza, Šušnjevićre, Plomina, Drivenika, Rijeke, Zagreba, Sveučilišne knjižnice u Rijeci, Katedrale sv. Vida do njegova stana na Kostabelj i u Zagrebu ili bolničkog kreveta.

Uvijek mi je bilo zaniminjivo i korisno u njegovu društvu. Bio sam impresioniran njegovom otvorenošću, ali istovremeno tajanstvenošću, nekim novim i zagonetnim te sam imao dojam da mi je puno toga rekao, ali da nije otkrio sve karte. Znao bi mi reći: Sve sam ti rekao, a najvažnije je što čitaš među recima. To je u meni budilo sve veću želju i znatiželju da budem u njegovu društvu, da spoznajem što je taj meni bližak i drag čovjek, koji me u mnogo čemu vodi i zacrtava smjernice za moje izložbe, pisao recenzije za moje knjige, predložio me za Nagradu Grada Rijeke, odgovorio mi na moja brojna znatiželjna pitanja, širio moja saznanja, vidike i mnogo čemu poučio te sam ponajviše zahvaljujući njemu autor reprezentativne knjige Istra zavičaj duha.

Bio sam mu suradnik na mnogim njegovim projektima, od brošurice o Driveniku, Apsyrtides vodiča po Cresu i Lošinju, vodiča o Katedrali Sv. Vida, knjiga *Vincent iz Kastva, Terra incognita, Fraške*, pa do posljednjega našeg zajedničkog djela o Župi Lovran, u čemu nas je omela njegova smrt te sam ga bio prisiljen dovršiti sam. Tijekom te naše dugogodišnje suradnje, a kako je u meni rasla sve veća znatiželja i nisam uspijevao pronaći zadovoljavajući odgovor, jednostavno sam ga, kao na ispovijedi u crkvici Majke Božje na Skriljinah podno Berma, upitao: Ki je Branko Fučić? A moj Mештar Branko mi je bez susteznja odgovorio: Branko Fučić? To je jedan veliki znatiželjnik.

Ja još uvijek, i nakon dvadeset godina od njegove smrti, znatiželjno tragam za odgovorom na pitanje: Ki je bil Branko Fučić? Možda će mi ova moja izložba u tome pripomoći, jer i fotografija je za mene veliki misterij, kao i Branko Fučić. Često na fotografiji osjetimo i vidimo ono čega nema, a ne vidimo ono što je prisutno, što nam se nameće.

imena slova	obla glagoljica	uglata glagoljica	brojevna vrijednost	trans-literacija	čita se kao
azъ	ⰰ	ⰰ	1	a	a
buky	ⰱ	ⰱ	2	b	b
vêdi	ⰲ	ⰲ	3	v	v
glagoljǫ	ⰳ	ⰳ	4	g	g
dobrê	ⰴ	ⰴ	5	d	d
estь	ⰵ	ⰵ	6	e	e
živêti	ⰶ	ⰶ	7	ž	ž
dzêlo	ⰷ	ⰷ	8	ʒ	dz
zemlji	ⰸ	ⰸ	9	z	z
iže	ⰹ ⰺ	ⰹ ⰺ	10	ï	i/ji ili j
i	ⰻ	ⰻ	20	i	
đervь	ⰼ	ⰼ	30	g, ĵ	đ
kako	ⰽ	ⰽ	40	k	k
ljudьje	ⰾ	ⰾ	50	l	l
myslite	ⰿ	ⰿ	60	m	m
našь	ⱀ	ⱀ	70	n	n
onъ	ⱁ	ⱁ	80	o	o
pokojь	ⱂ	ⱂ	90	p	p
rьci	ⱃ	ⱃ	100	r	r
slovo	ⱄ	ⱄ	200	s	s
tvrьdo	ⱅ	ⱅ	300	t	t
ukъ	ⱆ	ⱆ	400	u	u
frъtъ	ⱇ ⱇ	ⱇ	500	f	f
hêrь	ⱈ	ⱈ	600	h	h
otъ	ⱉ	ⱉ	700	ω, ō	o
šta	ⱊ	ⱊ	800	št, šć/ć	št, šć/ć
ci	ⱋ	ⱋ	900	c	c
črьvь	ⱌ	ⱌ	1000	č	č
ša	ⱍ	ⱍ	2000	š	š
jorъ	ⱎ	ⱎ	3000	ъ	ə (')
jerь	ⱏ	ⱏ	—	ь	ə (')
jery	ⱐ ⱑ ⱐ	—	—	y	rusko ы
jatь	ⱑ	ⱑ	—	ê	je/ja
ju	ⱒ	ⱒ	—	ju	ju
ęsъ	ⱓ	—	—	ę	nazalno ę
ǫsъ	ⱔ	—	—	ǫ	nazalno ǫ
jęsъ	ⱕ	—	—	ję	ję
jǫsъ	ⱖ	—	—	jǫ	jǫ
theta	ⱗ	ⱗ	—	ϑ	th
ižica	ⱘ	ⱘ	—	î	î

Glagoljica, obla i uglata (hrvatska) - prema J. Hammu
(iz »Knjige o hrvatskoj glagojici : Ja slovo znajući govorim...« Anice Nazor u izdanju Erasmus naklade, Zagreb, 2008.)

Glagoljica (stsl. glagoleti "govoriti")

Naziv nastao potkraj XVIII. stoljeća za zatečeno staroslavensko pismo koje se do tada nazivalo "pismo hrvatsko", littera croatica, littera illyrica, littera slava. - Staroslavenski se jezik (liturgijski jezik) služio trima vrstama pisma: glagoljicom, ćirilicom i bosančicom. Glagoljicu je kao prvo slavensko pismo izumio sv. Ćiril sredinom IX. stoljeća; ćirilica je modificirano grčko pismo nadopunjeno specifičnim slavenskim znakovima, uvedeno potkraj IX. stoljeća u graničnim predjelima Bizantskog carstva; na prijelaznom području razvio se u XIII. st. poseban tip ćirilice s osobinama glagoljice, zvan bosančica. Glagoljica je isprva bila obla, ali je, postupno se razvijajući, u XIII. stoljeću definitivno poprimila uglati oblik. Glagoljica se u IX. i X. st. upotrebljavala u Makedoniji, Bugarskoj i Moravskoj, početkom X. stoljeća dolazi u Hrvatsku, a od XI. stoljeća nadalje sačuvala se samo u Hrvatskoj, i to u njenim jugozapadnim dijelovima. Ćirilica se zadržala u svim slavenskim zemljama istočnog obreda, a bosančica se upotrebljavala do XVIII. st. u Bosni i južnim dijelovima Hrvatske. U sva tri pisma slova se upotrebljavaju i za označavanje brojeva, tako da se posebno označe točkom ili crticom.

dr. sc. Anđelko Badurina
Iz Leksikona ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990. str. 240

Info

SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA RIJEKA
DOLAC 1
RIJEKA
Tel. 051/336-911
www.svkri.uniri.hr
za izložbu Glagoljica:
glagoljica@svkri.hr

Impressum NOVI LIST

Posebni prilog *Glagoljica,* nakladnik Novi list d.d. Rijeka, urednik priloga Bruno Lončarić, grafičko oblikovanje Dragan Čikara, fotografije iz arhive Sveučilišne knjižnice Rijeka i Novoga lista, obrada fotografija Lidija Anić, pomoćni poslovi Nora Bačić, zahvaljujemo na suradnji Orietti Lubiani, tiskano u Novom listu, u srijedu, 5. prosinca 2018.